

دورنمایی از آثار منتشر شده به زبان فارسی

زهرا مرادخانی

معرفی اجمالی

الف. ترجمه آثار کانت و فلسفه او
بنیاد مابعدالطبیعه اخلاق [گفتاری در حکمت کردار]؛ نوشته ایمانوئل کانت؛ ترجمه حمید عنایت و علی قیصری؛ تهران: شرکت سهامی انتشارات خوارزمی، ۱۳۶۹، ۱۶۶ص.

این اثر برگردانی از یکی از مهمترین رساله‌هایی است که در تاریخ فلسفه مغرب زمین در زمینه اخلاق و حکمت عملی نوشته شده است. در بیان اهمیت آن گفته‌اند: در این کتاب با وجود حجم نسبتاً کم تأثیری شگرف بر اندیشه بشر از خود بر جای گذاشته است. هدف عمده کانت در تألیف این رساله همانا جستجوی اصل غایی اخلاق بوده است و خواسته تا چند و چون حالاتی را که در آن آدمی به پیروی از سرشت انسانی خویش ناگزیر از چاره‌جویی و داوری اخلاقی می‌شود باز نماید. بنیاد مابعد الطبیعه اخلاق را می‌توان پیشگفتاری دانست بر نقد عقل عملی و از آنجا کانت در طرح مباحث آن چشم‌داشت آشنایی با جزئیات آثار گذشته خود و بویژه نقد عقل محض را از خواننده ندارد، بنابراین کتاب، به خودی خود می‌تواند برای آشنایی بیشتر و ورود به درک اندیشه‌های دوره انتقادی در زندگی فکری کانت، دانشجویان فلسفه را مفید افتد.

کتاب جدای از یادداشت کوتاه ولی مفید مترجمان حاوی پیشگفتار، سخن پایانی و سه بخش با عناوین زیر است:

۱. گذار از معرفت عقلی معمولی اخلاق به معرفت فلسفی اخلاق
 ۲. گذار از فلسفه مردم پسند اخلاق به مابعد الطبیعه اخلاق
 ۳. گام باز پسین از مابعد الطبیعه به نقد عقل ناب عملی
- پایان بخش کتاب واژه‌نامه فارسی به انگلیسی کار آمدی است که مترجمان به کتاب افزوده‌اند.

تمهیدات (مقدمه‌ای برای هر مابعدالطبیعه آینده که به عنوان یک علم عرضه شود)، ایمانوئل کانت، ترجمه غلامعلی حداد عادل، همراه با مقدمه و توضیحات، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۷، ۲۶۱ص.

فلسفه نقادی کانت به دو بخش اصلی «نظری» و «عملی» تقسیم می‌شود. در هر دو بخش، دو کتاب درجه اول و مفصل و دو کتاب درجه دوم و مختصر از کانت به جا مانده و نسبت به سایر آثار او شهرت بیشتری یافته است. دو کتاب نقد عقل محض و نقد عقل عملی کتابهای اصلی و عمده این دو بخش و دو کتاب پروله گومنا و مبانی مابعدالطبیعه اخلاق به ترتیب کتابهای درجه دوم و مختصر بخشهای نظری و عملی فلسفه نقادی محسوب

ایمانوئل کانت

می‌شوند. این اثر که مترجم برای آن عنوان تمهیدات را برگزیده است، ترجمه فارسی کتاب پروله گومانی کانت است که پس از نقد عقل محض، دومین مرجع و مأخذ فلسفه نظری وی محسوب می‌شود.

این اثر از دو بخش تشکیل شده است: بخشی ترجمه پروله گومنا است و بخشی دیگر مجموعه مقدمه‌ها و مقالات افزوده مترجم که شامل شرح حال کانت، نظر کانت درباره مابعدالطبیعه، توضیحاتی درباره ترجمه تمهیدات، غرض کانت از تألیف تمهیدات و راهنمای مطالعه است. نظر کانت درباره مابعدالطبیعه مقاله مفصلی است که خواننده را به طور کلی با اصول فلسفه نظری کانت و وجهه نظر او در خصوص مابعدالطبیعه آشنا می‌سازد. جایگاه کانت و خصوصاً مقایسه روش کانت در این کتاب با روش او در کتاب نقد عقل محض در مقاله «غرض کانت از تألیف تمهیدات» توضیح داده شده است.

«راهنمای مطالعه» که ترجمه‌ای است از افزوده‌های پیتر لوکاس، مترجم انگلیسی کتاب، مطلب نسبتاً مفصلی است که خود شامل مقایسه ساختار تمهیدات با کتاب نقد عقل محض و جدول اصطلاحات خاص و فهرست تفصیلی تمهیدات است و می‌تواند خواننده را در تسلط بر کتاب یاری رساند.

درس‌های فلسفه اخلاق، ایمانوئل کانت، ترجمه دکتر منوچهر صانعی درّه بیدی، تهران، نقش و نگار، چاپ چهارم، ۱۳۸۸، ۳۵۱ ص.

کانت پس از نقد عقل محض، شش جلد کتاب در حکمت عملی نوشته و در آنها آراء خود را در مورد اخلاق، حقوق، سیاست، دین و سایر بخشهای فرهنگی بیان نموده است. یکی از این شش اثر درسهای فلسفه اخلاق نام دارد که البته به معنای دقیق کلمه نمی‌توان آن را تصنیف کانت به شمار آورد، بلکه این اثر شامل درس‌گفتارهایی است که وی در موضوع فلسفه اخلاق تدریس می‌کرده و توسط شاگردانش گردآوری و تألیف شده است. این ترجمه بر اساس متن آلمانی و مقایسه آن با ترجمه انگلیسی صورت پذیرفته است.

درس‌های فلسفه اخلاق در ده فصل نوشته شده است. در فصل نخست با عنوان مقدمه، کلیات فلسفه عملی مورد بحث قرار گرفته است. نظام اخلاقی کهن عنوان فصل دوم است و در آن پیرامون «خیر اعلا» سخن گفته شده است. در فصل سوم اصول کلی اخلاق و در فصل چهارم الزام و اقسام آن مورد بررسی قرار گرفته است. فصل پنجم با عنوان ملاحظات مقدماتی به موضوعاتی چون خیر درونی، فضیلت و دو گونه فلسفه اخلاق اختصاص دارد و در فصل ششم از دین طبیعی سخن به میان آمده است.

فصل هفتم تا دهم نیز پیرامون مسئله تکلیف است. فصل هفتم درباره تکلیف نسبت به خویش، فصل هشتم درباره تکلیف انسان نسبت به دیگران، فصل نهم درباره تکلیف انسان در قبال موجودات دیگر، و فصل دهم درباره تکلیفی است که نسبت به طبقات خاصی از افراد مطرح است. این اثر با واژه‌نامه سه زبانه آلمانی - انگلیسی - فارسی به پایان می‌رسد.

دین در محدوده عقل تنها ایمانوئل کانت، ترجمه دکتر منوچهر صانعی درّه بیدی، تهران، نقش و نگار، چاپ دوم، ۱۳۸۸، ۲۶۳ ص.

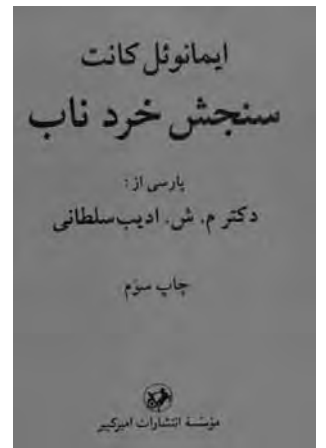
دین در محدوده عقل تنها شرح مقابله خیر و شر در وجود انسان و بروز آثار این دو انگیزه در رفتار اجتماعی او و امید به پیروزی نهایی خیر بر شر در وجود انسان و در افعال اوست.

این اثر از چهار فصل و دو مقدمه بر چاپ‌های اول و دوم آن تشکیل شده است. فصل اول کتاب را کانت پیشتر به عنوان یک مقاله در نشریه‌ای به چاپ رسانده بود. در فصل اول سخن از بنیاد شر در طبیعت انسان است. این فصل شامل چهار بخش و یک ملاحظه کلی است. در بخشهای چهارگانه از چگونگی ورود شر به طبیعت انسان و مقابله خیر با آن و امید به پیروزی نهایی سخن گفته است. کانت در ملاحظه پایان این فصل مدعی است که اصلاح اخلاقی انسان مستلزم وقوع یک انقلاب اساسی در شخصیت و روحیه اوست، یعنی انقلاب در شیوه تفکر و نحوه ارزش‌گذاری او در امور زندگی، و با صرف اصلاح خلق و خو بهبود اخلاقی حاصل نمی‌شود.

در فصل دوم از تضاد میان دو اصل خیر و شر در وجود انسان سخن رفته است. کانت در مقدمه این فصل می‌گوید: مفهوم فضیلت که در اصل به معنای شجاعت است، دال بر این است که یک دشمن نامرئی (اصل شر) در درون انسان پنهان است. وی سپس در بخش اول این فصل می‌کوشد حاکمیت اصل خیر را بر وجود انسان اثبات کند و در بخش دوم این فصل نیز چگونگی حاکمیت اصل شر بر وجود انسان مورد بحث واقع شده است. در فصل سوم غلبه خیر بر شر به عنوان برقراری حکومت الهی بر زمین مورد بحث قرار گرفته است. وی در

ایمانوئل کانت ۳

این فصل تنها راه پیروزی اصل خیر در وجود انسان بر شرور را تأسیس جامعه عقلانی و سپردن تمام امور به دست عقل می‌داند. این فصل شامل دو بخش و یک ملاحظه کلی است. در بخش اول، چگونگی استقرار اصل خیر از طریق تأسیس جامعه مدنی بر اساس اصول الهی (عقلانی) مورد بحث واقع شده است، و در بخش دوم به شرح چگونگی استقرار تاریخی اصل خیر پرداخته شده است.

در فصل چهارم کانت به بحث در مورد نسبت دیانت به سازمان روحانیت یا کلیسا پرداخته است و عنوان این فصل را «خدمت یا شبه خدمت به خدا» نهاده است. این فصل نیز دارای دو بخش است. در بخش اول معنای خدمت دینی یا خدمت در دین حقیقی مورد بحث واقع شده و دین به دو قسم وحیانی و طبیعی تقسیم گردیده است و در بخش دوم از شبه خدمت به خدا در دین قراردادی سخن به میان آمده است.

سنجش خرد ناب، ایمانوئل کانت، پارسی از: دکتر م. ش. ادیب سلطانی، تهران، امیرکبیر، چاپ سوم، ۱۳۸۷، ۱۱۲۲ CXL+ ص.

ترجمه نقد عقل محض که مترجم عنوان سنجش خرد ناب را برای آن برگزیده نخستین بار در سال ۱۳۶۲ به صورت کامل و دقیق، مستقیماً از روی متن آلمانی به قلم دکتر میرشمس‌الدین ادیب سلطانی به فارسی صورت پذیرفته است و بی‌شک ترجمه این اثر سترگ فلسفی یکی از بزرگترین و مهمترین کارهایی است که در زمینه فلسفه در زبان فارسی به انجام رسیده است.

مترجم در ترجمه این اثر افزون بر بهره‌گیری حساب شده از واژه‌های فارسی عربی تبار از زبانهای پهلوی، پارسی باستان، اوستایی و حتی سانسکریت، به ویژه برای اصطلاحهای فلسفی و فنی و علمی سودجسته و تا جایی که امکان داشته ریشه‌های واژگان فارسی سره را به کار گرفته است.

مترجم که ترجمه آثار مهم فلسفی دیگری نیز همچون منطق ارسطو (ارگانون)، جستارهای فلسفی برتراند راسل، رساله منطقی - فلسفی ویتگنشتاین را در کارنامه خود دارد ضمن اعتراف به دشوار بودن نثر خود در این ترجمه بر این باور است که نثر او اندک‌اندک بر نوشته‌ها و آثار علمی و فلسفی فارسی تأثیر گذارده و از این رهگذر در توانمند کردن هر چه بیشتر زبان فارسی نقش داشته است.

چاپ سوم این اثر که باز چاپ ویراست دوم همراه با بازنگری سراسری است، افزون بر پیشگفتار خواندنی مترجم بر این ویراست، پیشگفتار وی بر ویراست نخست و پیشگفتار ویراستار آلمانی، رایموند شمیث، و یادداشت ناشر آلمانی را هم در بر گرفته است.

سنجش خرد ناب پس از پیشگفتارهای یاد شده با پیشکشنامه کانت آغاز می‌شود و پس از آن پیشگفتار ویراست نخست و سپس پیشگفتار ویراست دوم قرار گرفته است. متن اصلی نیز خود به دو قسمت: I. بن پارشناسی ترافرازنده، II روش‌شناسی ترافرازنده تقسیم شده است. قسمت نخست نیز دارای دو بخش: حسیک ترافرازنده، و منطق ترافرازنده است. بخش حسیک ترافرازنده نیز به دو بهره ۱- درباره مکان ۲- درباره زمان تقسیم شده است، و بخش منطق ترافرازنده هم دارای دو قسمت ۱- آناکاویک ترافرازنده ۲- دویچمگویییک ترافرازنده است، و هر یک از این دو قسمت در دو کتاب و فرگردها و بهره‌های گوناگون تنظیم شده است. بخش II (روش‌شناسی ترافرازنده) دارای چهار فرگرد با عناوین انضباط خرد ناب؛ داتیک خرد ناب؛ مهراییک خرد ناب؛ تاریخ خرد ناب است. وجود پانوشتهای دقیق و ضروری و نمایه واژگان آلمانی به فارسی در پایان کتاب از ویژگی‌های دیگر این ترجمه ارزشمند است.

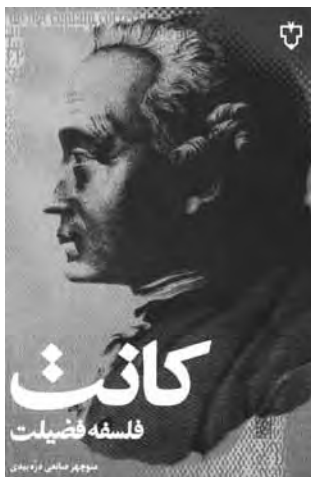
عقل و دین از دیدگاه کانت، دکتر رضا بخشایش، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ دوم ۱۳۸۸، ۱۷۱ ص.

اساسی‌ترین و ضروری‌ترین مسئله فلسفه دین، رابطه عقل و دین است که اتخاذ هر موضعی در آن نه فقط در مسائل دیگر فلسفه دین و کلام، بلکه در رشته‌هایی که می‌توانند یا تمایل دارند از آموزه‌های دینی بهره بگیرند تأثیر بسزایی دارد. این تأثیر هم در ماهیت مسائل عملی و هم در جهت آنها خود را نشان می‌دهد. از این رو می‌توان گفت که این مسئله مهمترین مسئله‌ای است که از یک طرف با خداشناسی و مسائل دینی، از یک طرف با جهان‌شناسی (علوم تجربی) و از طرف دیگر با انسان‌شناسی (اخلاق، روان‌شناسی و...) سروکار دارد.

کانت بر این باور است که ایمان خرد ورزانه مبتنی بر زمینه عقل عملی است و نه عقل نظری؛ زیرا عقل نظری توانایی اثبات درستی یا نادرستی دعاوی دینی را ندارد. چنین ایمانی از وجدان اخلاقی انسان نشئت می‌گیرد. این

ایمانوئل کانت

ایمان گرچه امکان همراهی با باور نظری - به مفهوم خداوند از طریق ایده عقل محض، برهان نظم و غایت را نیز دارد، ولی مراجعه مستقیم به کتاب مقدس و کاوش در محتوای آن به منظور ساخته شدن انسانهای بهتر و آراستگی به اخلاق و کردار نیک فرجامین غایت دینداری است.

به نظر کانت، کلیت، اصالت، پاکی، تغییرناپذیری و رابطه بر زمینه اصل آزادی چهار خصیصه یک نهاد دینی و نشانه‌های آن است. وی در معرفی خداوند به اوصافی مانند محیط بودن بر زمان، صانع اخلاقی بودن، لطف داشتن و غایت‌الغایات هستی بودن تکیه می‌کند و به طور گذرا به مباحثی همچون شکرگزاری، توکل و رضا به قضای الهی نیز می‌پردازد.

کانت برای این مسئله که ذات خدا ناشناختنی است مبنایی فلسفی به دست داده و راه را برای شناخت خداوند از طریق علم حصولی و با دلایل فلسفی مسدود می‌داند. وی آنجا که از عقل محض عملی سخن می‌گوید بر تقدم عقل بر دین حکم رانده و آنجا که به خدا و صفات او نزدیک می‌شود به تقدم دین و تدین بر عقل و تعقل تمایل نشان می‌دهد.

فلسفه حقوق، ایمانوئل کانت، ترجمه دکتر منوچهر صانعی دره بیدی، تهران، نقش و نگار، چاپ سوم، ۱۳۸۸، ۲۴۸ ص.

کانت کتابی به نام مابعدالطبیعه اخلاق شامل دو جزء یا دو باب دارد. باب اول آن به نام «اصول اولیه مابعدالطبیعی تعلیم حق» است که می‌توان از آن با عنوان «فلسفه حقوق» یاد کرد. باب دوم نیز «اصول اولیه مابعدالطبیعی تعلیم فضیلت» است که با عنوان «فلسفه فضیلت» شناخته شده است. کانت در باب اول می‌کوشد اصول حقانی و مبانی حقوق را از عملکرد و ساخت عقل عملی استنتاج کند و در باب دوم کوشش او این است که مبانی فضیلت را به همان شیوه از عقل عملی به دست آورد. روش کانت در تحریر مطالب کاملاً استنتاجی است، اما مضامین مورد بحث در این کتاب - در هر دو باب - نشان می‌دهد که وی از تاریخ فلسفه غرب و سنتهای فلسفی پیش از خود بی‌تأثیر نمانده است. مفهوم کلیدی و موضوع اصلی «فلسفه حقوق» بحث در تدوین حقوق طبیعی است که در سنت غربی سابقه تاریخی آن حداقل به ارسطو می‌رسد.

کانت در مقدمه باب اول مابعدالطبیعه اخلاق، قانون را به دو نوع اخلاقی و قضایی تقسیم می‌کند. وی بر این باور است که هر گاه عمل فقط مطابق تکلیف باشد عملی است قانونی اما نه اخلاقی، و هر گاه برای ادای تکلیف باشد عمل اخلاقی است، و تکلیف عملی آن گاه که صرفاً منطبق با قانون باشد جنبه حقوقی (قانونی) فعل است، اما هر گاه این انطباق ناشی از تکلیف یا برای ادای تکلیف باشد شأن اخلاقی فعل است. وی همچنین حق را به دو بخش خصوصی و عمومی تقسیم می‌کند. در بخش حقوق خصوصی کل مطالب را در سه فصل گنجانده است: فصل اول در معنای مالکیت، فصل دوم در چگونگی تملک، و فصل سوم در تملک مشروط، مطالب فصل دوم یعنی چگونگی تملک را نیز در چهار بخش تنظیم کرده است: بخش اول در حق انسان بر اشیاء، بخش دوم در حق انسان بر اشخاص دیگر، بخش سوم حق انسان بر اشخاصی که می‌تواند آنها را چون اشیاء لحاظ کند، و بخش چهارم در تملک آرمانی. در فصل سوم این بخش نیز از هیبه، عاریه، جبران خسارت و ادای سوگند سخن گفته است.

در بخش حقوق عمومی هم مطالبی در سه بخش: ۱- حق حکومت، ۲- حق ملی، ۳- حق بین‌المللی مطرح گردیده است.

فلسفه فضیلت کانت، ترجمه منوچهر صانعی دره بیدی، تهران، نقش و نگار، چاپ سوم، ۱۳۸۸، ۱۷۴ ص.

کتاب مابعدالطبیعه اخلاق کانت دارای دو باب است: باب نخست آن به نام «اصول اولیه مابعدالطبیعی تعلیم حق» یا «فلسفه حقوق»، و باب دوم آن به نام «اصول اولیه مابعدالطبیعی تعلیم فضیلت» یا «فلسفه فضیلت» شناخته می‌شود و این اثر در واقع ترجمه باب دوم یعنی فلسفه فضیلت است.

کانت در این باب کوشیده است مبانی فضیلت را از عملکرد و ساخت عقل عملی استنتاج کند. روش او در تحریر مطالب کاملاً استنتاجی است، اما مضامین مورد بحث در هر دو باب این کتاب نشان می‌دهد که وی از تاریخ فلسفه غرب و سنتهای فلسفی پیش از خود بی‌تأثیر نمانده است.

کانت در «فلسفه فضیلت» به بیان مبانی عقلانی فضیلت اخلاقی در یک مدخل و دو باب پرداخته است. در باب اول با عنوان شناخت عناصر عقلانی اخلاق، از تکلیف و رابطه آن با فضیلت بحث می‌کند. این باب قسمت عمده حجم کتاب را به خود اختصاص داده است.

ایمانوئل کانت

باب اول شامل دو قسمت است: قسمت اول از تکالیف انسان نسبت به ذات خود سخن می‌گوید و مهمترین بخش کتاب را تشکیل می‌دهد. در قسمت دوم از تکالیف انسان نسبت به دیگران سخن رفته است. در باب دوم که حجم کمی از کتاب را اشغال کرده است، کانت از روش تعلیم و تربیت سخن می‌گوید. مدخل نسبتاً مفصل کتاب شامل بحث دشوار و پیچیده‌ای است در مورد مفاهیم عمومی اخلاق، نسبت اخلاق به حقوق، جایگاه اخلاق در حوزه عقل عملی و نسبت فضایل و حقوق به اراده انسان. فهم مضامین مدخل کتاب مستلزم آشنایی با اصول تفکر کانت است. علاوه بر این، شیوه نگارش دشوار کانت در این مدخل به چشم می‌خورد و برای فهم آن باید عبارات کتاب را با دقت بسیار مطالعه کرد. این اثر با نمایه‌ای از واژگان اصطلاحی به پایان می‌رسد.

کانت و فلسفه معاصر، لوسین گلدمن، ترجمه پرویز بابایی، تهران، انتشارات نگاه، ۱۳۸۱، ۲۹۴ ص.

این اثر یکی از معدود پژوهش‌هایی است که فلسفه کانت را به طور کلی مورد بررسی قرار می‌دهد. لوسین گلدمن (۱۹۱۳-۱۹۷۰) در این کتاب رابطه میان دوره انتقادی و پیش انتقادی را در تحول اندیشه کانت بررسی می‌کند و بر این باور است که غفلت گسترده دوره پیش انتقادی، فهم شایسته دوره انتقادی را زایل نموده است. گلدمن ایده‌های کانت را در بافت اجتماعی و تاریخی‌شان قرار می‌دهد و در این اثر بود که وی کاربرد مضمون «نگرش تراژیک» را پایه گذاشت که به پژوهش درخشان وی درباره پاسکال و راسین، یعنی خدای پنهان گسترش یافت.

وی هفت سال به طور پیوسته به تألیف این اثر اختصاص داد و در واقع این کتاب ادامه بررسی پیشین او درباره کانت و تحلیلی مارکسیستی از ادبیات و فلسفه در فرانسه است. نتیجه کار او به عنوان نمونه کار بست مارکسیسم اصیل زبانزد همگان گشت و کسانی چون ژان پل ساتر در نقد عقل دیالکتیکی به ستایش آن برخاستند. گلدمن اصرار دارد که فلسفه دین کانت، فلسفه تاریخ نقابداری بود که توانست به آسانی از تزئینات کلامی‌اش رها گردد. وی نگرش کلیت کانت را با جهان‌نگری اساساً متفاوت تجربه‌گرایی و خردگرایی فرانسوی مقایسه می‌کند و سرشت کمک ویژه و قطعی کانت را در گسترش فلسفه اروپایی به اثبات می‌رساند. با انجام این کار او نشان می‌دهد که چرا هگل، مارکس و لوکاخ به تفکر کانت چونان مکمل فلسفی انقلاب فرانسه می‌نگریستند. به باور مارکوزه این کانت بود که گلدمن را به سوی مارکسیسم کشاند و نه هگل.

نویسنده در پیشگفتار خود می‌نویسد: «اثر حاضر نه پژوهشی کاملاً تاریخی یا ادبی و نه به کلی قائم به خود و جامع است. قصدم فقط کار گذاشتن سنگ پایه‌ای برای بنای دستگاهی از فلسفه دیالکتیکی است که به تدریج در آثار بعدی نکات اصلی آن تدوین گردد، ولی مقدمه ضروری چنین دستگاهی بررسی عبارت‌بندی مسئله دیالکتیکی در تاریخ فلسفه است. من این کار را با کانت آغاز کرده‌ام، زیرا با کانت است که فلسفه برای نخستین بار به شناخت یکی از مهمترین تقابل‌های دیالکتیکی - میان تجربه‌گرایی و کلیت، میان شکل و محتوا - نایل می‌آید و نیز بدین سبب که کانت نخستین کسی بود که این تقابل را با تمام زمختی و خشکی‌اش تشریح کرد و آن را در مرکز دستگاه فلسفی خود جای داد».

این اثر دارای دو بخش است. در بخش یکم مطالبی پیرامون فلسفه کلاسیک و بورژوازی غربی، مقوله کلیت در تفکر کانت، و دوره پیش انتقادی، در سه فصل مطرح شده است. بخش دوم نیز دارای سه فصل است و در این فصول سه‌گانه از فلسفه انتقادی و مسائل آن سخن به میان آمده و پرسشهایی چون من چه می‌توانم بکنم؟ من چه باید بکنم؟ من به چه چیز امیدوار باشم مورد بررسی و تجزیه و تحلیل و پاسخ قرار گرفته است. این اثر با نمایه‌ای عام شامل نام کسان، نام کتاب‌ها و اصطلاحات به پایان می‌رسد.

نقد عقل عملی، ایمانوئل کانت، ترجمه دکتر انشاءالله رحمتی، تهران، نور الثقلمین، چاپ دوم ۱۳۸۵، ۲۷۲ ص.

نقد عقل عملی که به «نقد دوم» مشهور است یکی از سه نقد مهم و مشهور کانت است که در کنار دو نقد دیگر یعنی نقد عقل محض مشهور به «نقد نخست»، و نقد قوه حکم، مشهور به «نقد سوم» قرار دارد. نقد عقل عملی به لحاظ فصل‌بندی و تدوین مباحث به نقد عقل محض همانند است. این نقد نیز همانند نقد عقل محض به دو بخش «عناصر» و «روش‌شناسی» تقسیم شده است. بخش عناصر آن نیز همانند بخش عناصر

ایمانوئل کانت ۳

نقد عقل محض به دو دفتر «آنالیتیک یا تحلیل» و «دیالکتیک یا جدل» تقسیم می‌شود، ولی تفاوت‌هایی اساسی نیز میان آنها موجود است. از جمله اینکه ماحصل «تحلیل» در نقد نخست این است که معرفت مشروع و راستین معرفتی است که به شهود (ادراک حسی) وفادار بماند و پا را از دایره تجربه ممکن فراتر نگذارد، ولی دستاورد تحلیل در نقد دوم این است که عمل اخلاقی راستین عملی است که از قید هر گونه امر تجربی و محسوس آزاد باشد و فقط از عقل محض نشئت بگیرد. در دفتر جدل نقد دوم نیز همانند نقد نخست نشان می‌دهد که عقل محض با تعارضهایی مواجه است، ولی اگرچه نتیجه تعارضهای عقل نظری عمدتاً سلبی است و این تعارضها حکایت از آن دارند که راه عالم معقول (ماوراءطبیعت) به روی ما بسته است، اما در جدل عقل عملی به نتایجی ایجابی دست پیدا می‌کنیم. مسائلی که در نقد نخست، عقل نظری درباره آنان لا ادری‌گری پیشه کرده بود و در بهترین حالت صرفاً امکان آنها را می‌پذیرفت در اینجا واقعیتشان به اثبات می‌رسد. نقد نخست مفاهیم اختیار، جاودانگی نفس و خدا را اثبات ناشده و حتی غیرقابل اثبات قلمداد کرد، در نقد عقل عملی اثبات می‌شود که این مفاهیم، مفاهیمی تهی و عاری از مفاد و مصداق نیستند و حقیقتی در ازای آنها وجود دارد.

البته با این همه میان دو نقد تعارضی وجود ندارد؛ زیرا آنچه در نقد نخست آمده است به شناخت نظری آن مفاهیم مربوط می‌شود و آنچه در این کتاب مورد بحث است به شناخت عملی (شناخت آنها برای مقاصد عملی) مربوط است. بنابراین کانت نشان می‌دهد که این دو عقل در حقیقت دو ساحت عقل واحدند و نه تنها تعارضی میان آنها نیست، بلکه چنانچه هر یک از آنها در مسیر صحیح خویش به کار گرفته شود، مکمل یکدیگرند. در حقیقت کانت نمی‌خواهد چیزی به نام عقل عملی را در کنار عقل نظری اثبات کند، بلکه هدفش اثبات این است که چیزی به نام عقل محض در نهاد بشر موجود است و این عقل همان طور که وجهه نظری دارد و به کار شناخت نظری می‌آید از وجهه عملی نیز برخوردار است که برای مقاصد عملی (اخلاقی) کاربرد دارد.

نقد عقل عملی در دو بخش سامان یافته است. در بخش اول عناصر عقل عملی محض و در بخش دوم روش‌شناسی عقل عملی محض مورد بررسی قرار گرفته است. بخش اول دارای دو دفتر است. دفتر اول شامل سه فصل با عناوین: ۱. درباره اصول عقل عملی محض، ۲. درباره موضوع عقل عملی محض، ۳. درباره انگیزه‌های عقل عملی محض است.

دفتر دوم نیز با عنوان جدل عقل عملی محض دارای دو فصل است: ۱. درباره جدل عقل عملی به طور کلی، ۲. درباره جدل عقل محض در تعریف مفهوم «خیر اعلا». این اثر با خاتمه‌ای کوتاه و نمایه اعلام و اصطلاحات به پایان می‌رسد.

نقد قوه حکم، ایمانوئل کانت، ترجمه عبدالکریم رشیدیان، تهران نشر نی، چاپ پنجم، ۱۳۸۸، ۵۱۰ ص.

نقد قوه حکم در آثار سه‌گانه نقدی کانت، نقش میانجی و پیوند دهنده دو اثر دیگر، یعنی نقد عقل محض و نقد عقل عملی را بر عهده دارد و گذار از فلسفه نظری به فلسفه اخلاق را عملی می‌کند. کانت همان گونه که برای عقل محض و عقل عملی اصولی پیشین جست و جو می‌کرد برای قوه حکم نیز که قوه‌ای است مربوط به احساس لذت و الم در جست و جوی مبانی پیشین بر آمد و کوشید فلسفه‌ای پیشین از ذوق بر پا کند. مبنا یا اصل بنیادین نهفته در شالوده قوه حکم غایت‌مندی طبیعت است. این غایت‌مندی به دو صورت ممکن است، یا صوری و ذهنی، یا واقعی و عینی، حکم به غایت‌مندی صورت یک عین بدون آنکه هیچ غایت معینی برای آن قائل شویم حکم زیباشناختی است. بر همین مبنا، نقد قوه حکم نیز به دو بخش اصلی تقسیم می‌شود: در بخش اول فلسفه ذوق (مبحث زیبا و والا) و در بخش دوم غایت‌شناسی و غایت‌شناسی طبیعت بررسی می‌شود و بدین گونه سرانجام تأملی درباره زیبایی و نظم، زیباشناسی و غایت‌شناسی، در یک کل واحد، به هم پیوند می‌یابد. درک ساختار جامع فلسفه نقادی کانت بدون درک مباحث این اثر که به گفته کاسیرر «بیش از هر اثر دیگری عصب زمانه خود را تحریک کرده است، میسر نیست.

این اثر با مقدمه‌ای از مترجم آغاز می‌شود و او در این مقدمه به تحلیل درون مایه نقد قوه حکم و جایگاه آن در میان آثار سه‌گانه و مهم کانت پرداخته است. نقد قوه حکم دارای یک پیشگفتار و دو جزء است. در پیشگفتار مطالبی همچون تقسیمات فلسفه، قلمرو فلسفه، نقد قوه حاکمه به عنوان وسیله پیوند دو جزء فلسفه در یک کل، قوه حاکمه به عنوان قوه‌ای که به نحو پیشین قانون گذار است، اصل غایت‌مندی طبیعت یک اصل استعلایی قوه حاکمه است، پیوند میان احساس لذت و مفهوم غایت‌مندی طبیعت، تصور زیباشناختی از غایت‌مندی طبیعت، تصور

ایمانوئل کانت ۳

منطقی غایت‌مندی طبیعت، پیوند قانون‌گذاری فهم با قانون‌گذاری عقل مطرح شده است. جزء اول، نقد قوه حاکمه زیباشناختی نام دارد و در دو «بهره» سامان یافته است. بهره اول در تحلیل قوه حاکمه زیباشناختی است که در دو «کتاب»، کتاب اول: تحلیل امر زیبا و کتاب دوم تحلیل امر والا فراهم آمده است. کتاب اول نیز دارای چهار «دقیقه» با عناوین ۱- حکم ذوقی بر حسب کیفیت، ۲- در باب حکم ذوقی بر حسب کمیت، ۳- در باب احکام ذوقی بر حسب نسب غیایاتی که در آنها ملاحظه می‌شوند، ۴- در باب حکم ذوقی بر حسب جهت رضایت حاصل از عین است. کتاب دوم هم دارای دو بخش الف - در باب والای ریاضی، ب - در باب پویا در طبیعت است. بهره دوم در دیالکتیک قوه حاکمه زیباشناختی است و در آن مطالبی چون: نمایش تعارض احکام ذوق، حل تعارض احکام ذوق، ایده‌آلیسم غایت‌مندی طبیعت و هنر هر دو به مثابه اصل منحصر به فرد قوه حاکمه زیباشناختی، زیبایی به مثابه نماد اخلاقی، و روش‌شناسی ذوق آمده است. جزء دوم با عنوان نقد قوه حاکمه غایت‌شناختی دارای دو «بهره» است. بهره اول در تحلیل قوه حاکمه غایت‌شناختی، و بهره دوم در دیالکتیک قوه حاکمه غایت‌شناختی است، و پس از این دو بهره ضمیمه‌ای با عنوان روش‌شناسی قوه حاکمه غایت‌شناختی قرار گرفته است. این اثر با دو واژه‌نامه فارسی - فرانسه - انگلیسی - آلمانی، و آلمانی - انگلیسی - فرانسه - فارسی به پایان می‌رسد.

ب. آثار تألیفی درباره کانت و فلسفه او

از برونو تا کانت، دکتر شرف‌الدین خراسانی (شرف)، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۵۴، ۴۱۵ ص.

نویسنده در این اثر طرحی از برجسته‌ترین چهره‌های فلسفی دورانهای جدید ارائه می‌کند و در آن اندیشه‌های فلسفی فیلسوفانی چون: جوردانو برونو، فرانسویس بیکن، توماس هابز، رنه دکارت، پی‌یرگاسندی، باروخ اسپینوزا، جان لاک، لایب‌نیتس، برکلی، هیوم و کانت را مورد بررسی قرار می‌دهد.

مفصل‌ترین بخش از این اثر به بررسی فلسفه کانت اختصاص دارد (ص ۱۸۷-۴۱۵) و نویسنده در این بخش ابتدا به زندگی و آثار و نوشته‌های مهم کانت می‌پردازد و در ادامه در فصولی جداگانه فلسفه کانت، فلسفه اخلاق، فلسفه دین، فلسفه تاریخ، جامعه و سیاست، و فلسفه هنر و زیباشناسی را مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهد. نویسنده فلسفه کانت را در مرحله پیش از انتقادی و مرحله انتقادی بررسی کرده و در این میان ضمن توجه به عوامل تأثیرگذار بر فلسفه او، سیر تفکر و اندیشه کانت را بر پایه نوشته‌های وی تبیین نموده است. شناخت پیشین و شناخت پسین، نظریه داوریه‌ها، مکان و زمان، منطوق فرا باشنده، چیز در خود یا شیء فی‌نفسه، دیالکتیک فرا باشنده، آنتی‌نومیهای عقل، ایده‌آل عقل ناب، و... از دیگر موضوعات و مباحثی است که نویسنده پیرامون فلسفه کانت بدانها پرداخته است.

نویسنده در فصل مربوط به فلسفه اخلاق با اشاره به آثار کانت در زمینه فلسفه اخلاق می‌نویسد: هدف عقل عملی تعیین متعلقاتی شناخت نیست بلکه تعیین متعلقاتی اراده یا خواست است،... و متعلق بایسته و ضروری و دارای اعتبار همگانی اراده از نظر کانت چیزی نیست جز «قانون اخلاق» و آگاهی از این قانون اخلاقی به تعبیر او یک «عمل عقل ناب» است. وی می‌افزاید: کانت به ویژه در برابر گرایشهای فلسفه‌های اخلاقی مبتنی بر «سودمندگرایی» و «خوشبختی‌گرایی» موضع گرفت و بر این عقیده بود که قانون اخلاقی عمل خود عقل است و یک فلسفه ناب اخلاق از هر گونه عناصری که فقط تجربی باشد و به انسان‌شناسی تعلق یابد، پاک و پالوده است. نویسنده در ادامه بررسی فلسفه کانت از فلسفه دین نزد این فیلسوف بزرگ سخن به میان می‌آورد و با اشاره به کتاب مهم کانت در این باره با عنوان دین در حدود عقل محض می‌گوید: این اثر توفانی از خشم و اعتراض در میان محافل حاکم دولت پروس برانگیخت و سبب شد امپراتور پروس شخصاً مخالفت شدید خود را با این کتاب و نویسنده آن اعلام کند.

فلسفه تاریخ، جامعه و سیاست فصل بعدی بخش فلسفه کانت از این کتاب است و در این فصل اندیشه‌های کانت در آثاری چون: اندیشه‌های درباره یک تاریخ عمومی از دیدگاه جهان وطنی (۱۷۸۴)، اندیشه‌هایی درباره فلسفه تاریخ بشریت (۱۷۸۵)، گمان درباره آغاز تاریخ انسانی (۱۷۸۶)، در پیرامون صلح جاویدان (۱۷۹۵)، پایان همه چیزها

ایمانوئل کانت ۳

(۱۷۹۴)، جدال دانشکده‌ها (۱۷۹۸)، متافیزیک اخلاق (۱۷۹۷) و انسان‌شناسی از دیدگاه عملی (۱۷۹۸) مورد بررسی اجمالی قرار گرفته است.

«انتقاد نیروی داور» عنوان فصل پایانی فلسفه کانت است که در آن فلسفه هنر و زیبایی‌شناسی کانت با محوریت سومین کتاب مهم کانت، نقد قوه حکم بررسی شده است. این اثر فاقد نمایه و واژگان اصطلاحی است و از آنجا که این نمایه و واژگان برای استفاده کاربردی مخاطبان سخت مورد نیاز است امیدواریم ناشر محترم در چاپ بعدی آن، نمایه‌ها و واژگان اصطلاحی لازم را نیز به این اثر سودمند بیفزاید.

افکار کانت، دکتر کریم مجتهدی، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۸۶، ۳۱۳ ص.

نویسنده در این اثر ابتدا به زندگی نامه کانت و مقاطع مهم تاریخ آن به اختصار و به صورت سالشمار پرداخته و در ادامه فهرست آثار اولیه کانت را که در کتاب‌های آموزشی کمتر بدان توجه شده با تفصیل بیشتر و با اشاراتی به اهمیت خاص برخی از آنها توضیح داده است. همچنین مقاله معروف ۱۷۷۰ و نامه به هر تس که در هر دو کانت به نحوی از مقدمات لازم برای فهم فلسفه نقادی و از فراز و نشیب تفکراتش به هنگام آماده‌سازی آن سخن می‌گوید، همراه با چکیده‌ای از ستون اصلی کانت مورد تحلیل قرار داده است. چند بحث زیر بنایی در مورد فلسفه نقادی با عناوینی چون «فلسفه نقادی و مراحل تکوینی آن»، «تشابه و تفارق فاهمه و عقل بر مبنای تمایز تحلیل و دیالکتیک»، «مغالطات در دیالکتیک استعلایی»، «روش شناسی استعلایی» که تماماً بر اساس متون اصلی کانت است در این اثر مطرح گردیده است.

بحث کوتاهی در «نقد قوه حکم - زیبایی‌شناسی و غایت‌شناسی» نیز از جمله بحث‌های مطرح شده در این کتاب است که در آن جایگاه زیبایی‌شناسی و به ویژه غایت‌شناسی تا حدودی تحلیل و مشخص شده است و در پایان یک سلسله از نوشته‌ها و مقالات مختلف کانت که تا حدودی به انسان‌شناسی و فلسفه تاریخ مربوط می‌شود، مستقیماً از متون اصلی کانت خلاصه و مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. همچنین افکار کانت در مورد صلح پایدار و مسئله تعارض اخلاق و سیاست به نحو مستقل تحلیل شده است.

گفتنی است این اثر برای کسانی نوشته شده است که از قبل با کانت و فلسفه او به طور کلی آشنا بوده باشند و یا دست کم طبق مدارج تحصیلی دانشگاهی در مقطع کارشناسی فلسفه، مطالبی در این زمینه شنیده باشند. از سویی دیگر، این کتاب - علی‌رغم عنوان آن - کل افکار کانت را شامل نمی‌شود؛ هر چند که نویسنده خطوط ارتباط منطقی افکار این فیلسوف را تا حدودی نشان داده و تا حد امکان مقاطع زیر بنایی تفکر او را روشن و نمایان ساخته است.

بازاندیشی فلسفه کانت، سید یونس ادیبانی، تهران، انتشارات نقش جهان، ۱۳۸۱، ۴۸۰ ص.

بازاندیشی فلسفه کانت دومین اثر از مجموعه مفاهیم فلسفی است و منظور نویسنده از این مفاهیم نحوه‌ای از بازخوانی و بازفهمی اندیشه‌ها و تعمق در متعلق فهم فلاسفه به صورت فلسفی منطقی است و بدین‌سان نه ناظر به برگردان، شرح، تفسیر صوری، محتوایی و نقد است، و نه در ردیف یادآوری فراموش شده‌ها، بلکه هدف آن ایجاد نوفهمی در معنا آفرینی، معنی‌شناسی و مفهوم‌سازی و نیز طرح و فهم و دغدغه و افکار فیلسوف مورد بحث است.

نویسنده بر این باور است که مطالعات کانت‌شناسی ذهن را به دو نکته اساسی توجه می‌دهد. یکی دشواری آثار کانت که از پیچیدگی شگفت‌انگیزی برخوردار است و دیگر طرح پرسشهای نوین و فراگیر که کمتر ذهنی نسبت به آنها حساس شده است.

وی می‌افزاید: در این مفاهیم به دو اصل میان گفتار و طرح افکار توجه شده و منابع و مأخذ طبق این اصل تنظیم گردیده است و در عین حال برای کسانی نوشته شده که تا حدود زیادی با افکار و اندیشه فیلسوف مورد نظر آشنا هستند و جز این سود چندانی ندارد.

در بازاندیشی فلسفه کانت هدف بازشناسی و شرح نگاری نیست و آن به تفکر مسائل شناختی کانت نظر دارد تا خرد ورزی او دوباره با عقل جدید آزموده شود و یک نوع مفاهیم عقلانی صورت گیرد تا به اندیشمند جدید در فهم مسائل طرح شده قدرت انتخاب داده شود.

این اثر در یک پیشگفتار، یک مقدمه و چهار مفاهیم تنظیم شده است.

بررسی انتقادی و تطبیقی فلسفه نظری کانت، بخش نخست: بررسی مبای فلسفه نقادی و بحثی در ماهیت و امکان قضایای ترکیبی پیشینی، حسین غفاری، تهران، انتشارات حکمت، ۱۳۸۶، ۳۰۷ ص.

نویسنده در نگارش این کتاب اهداف گوناگونی را دنبال کرده است: نخست: پیگیری انگیزه فلسفی شخصی و بی‌اعتنا بودن به یکی از بزرگترین فیلسوفان تاریخ بشر که مابعدالطبیعه را محکم و استوار به تغییر مسیر دعوت می‌کند؛ دوم: عرضه تحقیقی جامع، مستدل و تخصصی درباره فلسفه کانت به زبان فارسی، به گونه‌ای که جایی برای اظهار بی‌اطلاعی نسبت به جزئیات مسائل فلسفه کانت و در نتیجه عقیم گذاشتن اصل بحث باقی نماند؛ و سوم: به میدان آوردن فلسفه اسلامی در بحثی جدی با قوی‌ترین جریان فلسفه غرب.

عنوان کلی این اثر بررسی انتقادی و تطبیقی فلسفه نظری کانت است و در این مجلد اختصاصاً به مبای فلسفه نقادی پرداخته شده و در باب ماهیت و امکان قضایای ترکیبی پیشینی، به عنوان یکی از مهمترین مسائل کتاب نقد عقل محض بحثی مفصل انجام شده است. امکان قضایای ترکیبی پیشینی به عقیده کانت اصلی‌ترین و مهمترین پرسش فلسفه نقادی و اصولاً ملاک تمایز فلسفه‌های جزم‌گرایانه (دگماتیک) از فلسفه نقادی است. کانت کل تلاش فکری خود را در این کتاب در جهت پاسخگویی به این پرسش در سه زمینه علوم طبیعی، ریاضیات و مابعدالطبیعه می‌داند. این پرسش از زمانی که بر سر راه فلسفه تمامی سنت‌های فلسفی غربی قرار گرفت، هر یک به گونه‌ای درصدد پاسخ به آن، مستقل از پاسخ کانتی، برآمدند و علی‌رغم حجم انبوهی از نظریات که در این باره ارائه شده به نظر نویسنده هیچ کدام در جهت حل مسئله توفیقی نداشته‌اند.

نویسنده بر این باور است که فلسفه اسلامی در برخورد با این مسئله چه در مرحله طرح پرسش و چه حل از تمامی این نظریات نه تنها یک سرورگردن برتر، بلکه به طور تحسین‌انگیزی کاملاً متمایز است.

نکته مهم برای خوانندگان این اثر از دیدگاه نویسنده توجه به این مسئله است که هدف و سعی این کتاب هیچ‌گاه ارائه دیدگاهی کلی از فلسفه نقادی، نقش و تأثیر آن در فلسفه‌های دیگر و مطالبی از این قبیل نبوده است، بلکه تمام هم آن مصروف یک بررسی خشک و دقیق استدلالی نسبت به ماهیت برهان فلسفه نقادی است.

این اثر در یک مقدمه و چهار فصل سامان یافته و نویسنده در مقدمه پس از بیان هدف و روش خود به معرفی شروع کتاب نقد عقل محض پرداخته است. فصل نخست درباره کتاب نقد عقل محض است و در آن مفردات عنوان کتاب، تقسیم‌بندی و مبانی متضاد در آن مورد بررسی قرار گرفته است.

فصل دوم پیرامون جایگاه کتاب نقد عقل محض در نظام فکری کانت است و در آن از ویژگی مثبت و منفی فلسفه نقادی کانت، اهداف عمده این کتاب به روایت یوونینگ، نظر کمپ اسمیت در باب ویژگی این کتاب، علت عدم تأثیر نقد عقل عملی در فلسفه‌های بعد، و... سخن گفته شده است.

در فصل سوم پاره‌ای از اصطلاحات بنیادی فلسفه کانت همچون: استعلایی - متعالی، شهود، ابژه و ابژکتیو؛ شیء و عینیت، نومن و فنومن (شیء فی نفسه و شیء نموداری)، پیشینی و پسینی، و ترکیبی و تحلیلی شرح شده است، و در فصل چهارم با عنوان بحثی در ماهیت و امکان قضایای ترکیبی پیشینی، مطالبی چون: آرای منتقدان در دقیق بودن تمایز قضایای ترکیبی و تحلیلی، اشکالات منطقی بر تقسیم قضایا به ترکیبی و تحلیلی، راه‌حل کانت برای گشودن گره قضایای ترکیبی پیشین، آرای بعضی صاحب‌نظران معاصر فلسفه اسلامی درباره قضایای ترکیبی پیشینی، از منظر فیلسوفان مسلمان مطرح شده است.

تیبین و نقد فلسفه اخلاق کانت، دکتر محمد محمدرضایی، قم، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۷۹، ۳۱۰ ص.

این اثر، تحقیقی است در مورد فلسفه اخلاق کانت که اخلاقی وظیفه‌گرایانه است. در اخلاق وظیفه‌گرایانه خوبی و بدی یک عمل تنها مبتنی بر نتایج آن نیست، بلکه ویژگی‌های خود عمل یا انگیزه ورای آن، خوبی و بدی عمل را مشخص می‌کند و نتایج هر چه باشد تأثیری در خوبی و بدی آن نمی‌گذارد.

کانت عقیده دارد که آدمی می‌تواند احکام اخلاقی خود را مستقل از دین مشخص کند. از این‌رو به نظر او اخلاق نه نیازمند تصور وجود دیگری بالای سر آدمی است تا وظیفه خویش را بشناسد و نه محتاج انگیزه‌ای غیر از قانون اخلاقی تا به وظیفه خود عمل کند. بنابراین اخلاق به هیچ روی به خاطر خودش به دین نیاز ندارد، بلکه

ایمانوئل کانت

به برکت عقل محض عملی خود بسنده و بی نیاز است.

کانت در حوزه اخلاق و عقل عملی سه کتاب مهم نگاشته است: تأسیس مابعدالطبیعه اخلاق، نقد عقل عملی و مابعدالطبیعه اخلاق. وی در کتاب نخست از روش تحلیلی استفاده می‌کند، یعنی از تجربه شروع کرده و می‌کوشد تا با تحلیل، پیش فرضها و مبادی پیشینی آن را کشف کند که بدون آنها تجربه ممکن نیست. روش نویسنده در این کتاب همانند روش کانت در تأسیس مابعدالطبیعه اخلاق، تحلیلی است. نگرش کانت به حوزه اخلاق بی سابقه و یا کم سابقه بوده است؛ از این رو می‌توان گفت که او در اخلاق نیز همانند مابعدالطبیعه انقلابی را بنیان نهاده است.

نویسنده در این اثر کوشیده است تا در شانزده فصل فلسفه اخلاق کانت را با زبانی ساده تبیین کند. وی در پایان هر فصل چکیده‌ای از آن فصل را قرار داده که برای فهم هرچه بهتر پیشنهاد داده است که ابتدا چکیده هر فصل و سپس خود فصل خوانده شود.

وی در فصول شانزده گانه مطالبی همچون: مقدمات، اراده خیر، تکلیف، دستور، احساس احترام، اوامر، صورت بندی امر مطلق، صورت بندی قانون کلی، صورت بندی قانون طبیعت، صورت بندی غایت فی نفسه، صورت بندی خود مختاری اراده، صورت بندی کشور یا مملکت غایب، توجیه امر مطلق، آزادی، اصول موضوعه عقل عملی، و اخلاق و دین را مطرح و پیرامون آنها به بحث پرداخته است.

در پایان اثر نیز واژه نامه‌ای انگلیسی - فارسی قرار دارد و در آن اصطلاحات به کار رفته در متن، در حوزه فلسفه اخلاق کانت، گنجانده شده است.

راهنمای مطالعه سنجش خرد ناب، نوشته رالف لودویگ، ترجمه: رحمان افشاری، ویراستار خسرو ناقد، تهران کتاب مهراندیش ۱۳۸۷، ۱۹۹ ص.

کسی که مایل است، لازم است یا حتی مجبور است اصل کتاب سنجش خرد ناب را بخواند، این کتاب را راهنمایی سودمند در ورود به متنی جذاب اما نه چندان آسان فهم خواهد یافت؛ کتابی که دشواری راه را بر آنان هموار می‌کند و گام به گام با اصطلاحات ویژه کانت آشنایشان می‌سازد تا در پایان راه قادر شوند این اثر سترگ کانت را خود به دست گیرند و آن را با لذت و بهره فراوان بخوانند و بفهمند.

نویسنده کتاب دکتر رالف لودویگ فارغ التحصیل رشته الهیات و فلسفه است و رساله دکتری خود را درباره کانت نوشته است. وی تاکنون چندین کتاب در زمینه راهنمای خواندن آثار فلسفی برای نوآموزان منتشر کرده است و این اثر نیز در میان کتابخوانان آلمانی از استقبال فراوانی برخوردار شده و بارها به چاپ رسیده است. وی در یادداشت آغاز کتاب درباره آن می‌نویسد: این کتاب کوچک یاری‌رسان کسانی است که همت کرده‌اند تا کتاب کانت را پیش خود بخوانند... من بسیاری از کتاب‌های درآمدی به کانت را خوانده‌ام و برخی از آنها را نفهمیده‌ام، زیرا برای فهم آنها به درآمدی بر درآمد نیاز داشته‌ام. مخاطبان این کتاب خواندگانی‌اند که برای نخستین بار با کانت روبرو می‌شوند، خواه دانش‌آموز باشند، یا دانشجو، یا افرادی که به راستی می‌خواهند از فهمشان استفاده کنند. این کتاب اما بیش از همه برای کسانی نوشته شده است که صادقانه می‌پذیرند یک بار به خواندن آثار کانت کوشیده‌اند، اما مأیوسانه از این کار دست کشیده‌اند.

پس از یادداشت مترجم و یادداشت مؤلف، مطلبی با عنوان «راهنمای کانت» و سپس «یک روز از زندگی ایمانوئل کانت» قرار دارد و پس از این مقدمات مطالب اصلی در سه بخش ارائه گردیده است. بخش اول، «رزمگاه متافیزیک یا پیشگفتار ویراست نخست» نام دارد و در آن مطالبی چون «چرخش کپرنیکی یا پیشگفتار ویراست دوم»، «ابزار لازم یا درآمد»، «نقشه عمومی یا فهرست مطالب»، «پای اول شناخت: ادراک حسی یا حسیات استعلایی»، «پای دوم شناخت: اندیشیدن فهم یا منطق استعلایی»، «... آمده است. در بخش دوم با عنوان «استراحتی کوتاه: جزیره در دریا یا مرز میان فهم و خرد» از موضوعاتی مانند دیالکتیک استعلایی، امر مطلق و ایده آل استعلایی سخن به میان آمده است. بخش سوم نیز «نقشه بنایی نو یا روش شناسی استعلایی» نام دارد و در آن فشرده سنجش خرد ناب ارائه گردیده است.

بخش پایانی این اثر «آثار برای مطالعه بیشتر» است که مترجم به جای آثار معرفی شده از سوی مؤلف که به زبان آلمانی نوشته شده و هیچ یک به فارسی ترجمه نشده، شمار دیگری از آثار را معرفی کرده است.

رساله کشف، ایمانول کانت، شرح و توضیح: هنری ای آلیسون، مترجم: مهدی ذاکری، قم، انتشارات دانشگاه مفید، ۱۳۸۳، ۳۰۴ ص.

هنگامی که به فلسفه نقادی کانت می‌اندیشیم در درجه نخست سه نقد بزرگ او را به یاد می‌آوریم و سپس برخی نوشته‌های اخلاقی مشهور وی در مرحله انتقادی به ذهن خطور می‌کند. آثار متعدد دیگری نیز از این مرحله وجود دارد که ابعاد مختلف فلسفه کانت را تا حد زیادی روشن می‌کند. یکی از جالب‌ترین این آثار فرعی که بیش از سایر آثار مورد غفلت قرار گرفته، رساله جدلی‌ای است با عنوان در باب کشفی که بر اساس آن هر نقد جدیدی از عقل محض را قبلاً نقد دیگری غیر لازم ساخته است. این رساله در سال ۱۷۹۰ همراه با نقد قوه حکم منتشر شده و به اختصار از آن با عنوان رساله کشف یاد می‌شود.

این رساله در پاسخ به یورش تمام عیار یوهان آگوست ابرهارت، فیلسوف ولفی و استاد دانشگاه هاله، به فلسفه نقادی نوشته شده است. سخن اصلی ابرهارت این بود که هر مطلب صادقی که در نقد عقل محض آمده پیش از کانت لایب نیتس از آن سخن گفته و هر آنچه در نقد با فلسفه لایب نیتس متفاوت است، گرفتار خطاست. بنابراین به اعتقاد او عقل‌گرایی لایب نیتس قبلاً بر شکاکیت هیوم چیره شده است. کانت در این اثر که به شیوه‌ای جدلی و اغلب با لحن و آهنگی بسیار تند نوشته شده می‌کوشد به این ایرادها پاسخ دهد. این اثر همچنین در بردارنده تقریر جدید مهمی از تقسیم احکام به تحلیلی و تألیفی، و تلاشی برای تعریف دقیق فلسفه مورد نظر کانت در برابر عقل‌گرایی لایب نیتس نیز هست.

مقدمه تاریخی و انتقادی‌ای که فصل اول کتاب را تشکیل می‌دهد، دارای سه بخش است. بخش اول طرح کلی از زمینه این مجادله را ارائه می‌دهد و اطلاعاتی درباره شرح حال ابرهارت فراهم می‌کند. بخش دوم تلاش می‌کند تا دورنمایی از سبک و همچنین جوهر استدلال ابرهارت به دست خواننده دهد. بخش سوم که بخش مفصلتری است به خود استدلال کانت می‌پردازد.

این اثر همچنین دارای بخش ضمیمه‌ها است. در این بخش سه ضمیمه با عناوین الف - نامه‌های کانت به راینهولت، ب - نظر شولتس درباره ابرهارت، ج - مقایسه‌های مختصر ابرهارت بین فلسفه‌های لایب نیتس و کانت گردآمده است.

فهرست واژگان، اعلام و اصطلاحات و منابع و مأخذ بخش پایانی این اثر است.

رشد عقل، ترجمه و شرح مقاله کانت با عنوان معنای تاریخ کلی در غایت جهان وطنی، دکتر منوچهر صانعی درّه بیدی، تهران، نقش و نگار، چاپ دوم، ۱۳۸۸، ۲۵۵ ص.

این اثر شرح یکی از مقالات کانت است که مترجم آن را عیناً ترجمه و سپس بندبند آن را به عنوان متن دوباره ذکر کرده و به شرح آن پرداخته است. آنچه زیر عنوان «شرح» در توضیح هر بند از «متن» آمده، برگرفته از سایر نوشته‌های کانت، به ویژه فلسفه حقوق اوست که توسط خود مترجم به فارسی منتشر شده است. این مقاله یکی از مقالات جلد ششم مجموعه مصنفات کانت و عنوان آن معنای تاریخ کلی در غایت جهان وطنی است.

مترجم این مقاله را سال‌ها پیش نیز در نشریه نامه فلسفه به چاپ رسانده است و از آنجا که حاوی مفاهیم بسیاری است در این اثر به شرح مضامین آن پرداخته است. کتاب رشد عقل در واقع حاوی فلسفه تاریخ کانت است.

کانت در این اثر به شرح مضامین آن پرداخته است. کتاب رشد عقل در واقع حاوی فلسفه تاریخ کانت است. کانت حرکت تاریخ را از نقص به کمال، از توحش به تمدن و از حالت تضادآمیز به حالت تعادل می‌بیند. محصول این حرکت تاریخی برای انسان دستیابی به آزادی، برابری و معقولیت است. به نظر کانت هر چه تاریخ پیش می‌رود و شرایط وحدت جامعه بشری بهتر فراهم می‌شود، تشکیل اتحادیه جهانی انسانها و رفع تضاد از زندگی آنها غایت تاریخ است و انسان در طول حرکت تاریخی خود به مقام آزادی و معقولیت می‌رسد. این آزادی شامل دو مرحله است: آزادی درونی و آزادی برونی. در مرحله آزادی درونی عواطف حیوانی انسان زیر سلطه عقل قرار می‌گیرد و انسان در واقع به تدریج عاقلتر می‌شود در مرحله آزادی برونی حکومت‌های استبدادی ریشه کن می‌شوند و انسان به مقام استقلال از هر آنچه غیرعقلی است می‌رسد، بخصوص از اسارت تمایلات نفسانی (و عملاً از حکومت‌های استبدادی) آزاد می‌شود.

رساله معنای تاریخ کلی در غایت جهان وطنی شامل نه اصل است و شرح آن هم در یک مقدمه و نه فصل فراهم آمده است. عنوان مقدمه «تمهید مقدمات در بیان خطوط کلی طرح» است و عناوین فصول نه‌گانه از این قرار است: ۱- قوا و استعدادهای طبیعی انسان، ۲- تحقق کمال معقولیت در نوع انسان، ۳- استقلال، خودکفایی و حاکمیت انسان، ۴- تضاد به عنوان اصل اساسی تحقق نظم و قانون، ۵- تحقق انسانیت در پرتو آزادی به همت

خود انسان، ۶- نیاز انسان به سرور و رهبر انسانی، ۷- تأسیس جامعه جهانی، ۸- طرح پنهان طبیعت برای یک نظام سیاسی فراگیر، ۹- طرح و تبیین وحدت انسانی به عنوان رسالت فیلسوف. فهرست منابع، فهرست اصطلاحات و فهرست نام‌ها بخش و پایانی این اثر است.

شرحی بر «تمهیدات» کانت (مقدمه‌ای به فلسفه انتقادی)، ج اول: مسئله اصلی نظریه شناخت، ماکس آپل، ترجمه محمدرضا حسینی بهشتی، تهران مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۵، ۲۱۴ ص.

این اثر برگردان فارسی شرح پروله گومنای کانت اثر دکترمکس آپل است. آپل (۱۸۶۹ - ۱۹۴۶) استاد فلسفه دانشگاه برلین و متخصص در زمینه معرفت‌شناسی، تاریخ فلسفه کانت، تاریخ فلسفه اخلاق و جامعه‌شناسی است و آثار متعددی را در زمینه فلسفه و علوم از خود بر جای نهاده است. از میان آثار او فرهنگنامه یک جلدی فلسفی‌اش که با همکاری و. لودز نگاشته است بارها تجدید چاپ شده و مورد استفاده دانشجویان فلسفه است.

شرح پروله گومنا نخستین بار در سال ۱۹۰۸ به زبان آلمانی منتشر شد و سپس در سال ۱۹۳۳ به چاپ دوم رسید. این شرح تنها شرح بخش نخست کتاب پروله گومنای، یعنی بخش تحلیل استعلایی است و از متن شرح چنین بر می‌آید که نویسنده قصد داشته است جلد دومی را نیز در شرح بخش جدل استعلایی بنگارد، اما موفق به انجام این کار نشده است.

برگردان فارسی متن پروله گومنای با عنوان تمهیدات در همین نوشتار معرفی شده است و ترتیب نگارش این شرح مطابق فصول و بندهای تمهیدات است و شماره‌گذاری بندها نیز مربوط به همان کتاب است و خواننده می‌تواند فصل به فصل و بند به بند همراه متن اصلی از شرح بهره گیرد.

این اثر دارای بخشی با عنوان ضمائیم است و مترجم در این بخش با توجه به اشارات کانت در تمهیدات و آپل در شرح به مقاله انتقادی کاروه و تلخیص فدر که در سال ۱۷۸۲ در نشریه اعلانات گوتینگن در خصوص مباحث علمی چاپ و به نقد گوتینگن معروف شد، آن را ترجمه و در این بخش آورده است. افزون بر این، مقاله انتقادی اوالد که در همان سال در روزنامه دانشوران گوتا معروف به نقد گوتا منتشر شد و نیز «نامه کاروه به کانت» و «پاسخ کانت به کاروه» و سرانجام متن اولیه نقد کاروه پیش از تلخیص فدر نیز در بخش ضمائیم آمده است. این مقالات و نامه‌ها بیانگر طرز برداشت معاصران کانت از آراء فلسفی او و نخستین واکنشها در برابر نقد عقل محض و فلسفه انتقادی و همچنین دلایل اقدام کانت برای تألیف کتاب تمهیدات است و بدین لحاظ می‌تواند بسیار روشنگر باشد.

شرحی کوتاه بر نقد عقل محض کانت، ای. سی. یوئینگ، ترجمه اسماعیل سعادت، خمسه، تهران، هرمس، ۱۳۸۸، ۳۲۱ ص.

شرح یوئینگ بر نقد عقل محض بی‌گمان یکی از بهترین شرحهای کوتاهی است که می‌تواند برای فهم دشواریهای این کتاب سودمند باشد، یوئینگ چنان که خود می‌گوید کوشیده است. بخشهای مهم و دشوار نقد عقل محض را شرح و توضیح دهد و از شرح بخشهایی که خواننده می‌تواند با قدری دقت و صرف وقت لب کلام کانت را دریابد خودداری کرده است.

وی در همین شرح کوتاه نشان می‌دهد که کاملاً به آراء کانت و نقد عقل محض تسلط دارد و از پشتوانه مطالعاتی و فکری کلان و ارزشمندی برخوردار است، به گونه‌ای که می‌توان او را یکی از شارحان و متخصصان تراز اول فلسفه کانت به شمار آورد.

مترجم در مقدمه خود مناسب می‌بیند یکی از آموزه‌های بسیار مهم نقد عقل محض را بر اساس گفتار اجمالی شارح توضیح دهد. وی می‌گوید: آموزه‌ای که به آن می‌پردازم شاید از منظر معرفت‌شناختی مهمترین آموزه‌ای است که کانت در کتاب خود طرح کرده است، هر چند در پروردن آن و اخذ نتایج و لوازم مترتب بر آن چندان موفق نبوده است.

این آموزه خود ادراکی یا ادراک نفسانی است و اولین بار در بحث از بنیان‌های ما تقدم امکان تجربه و تألیف‌های سه‌گانه دریافت در شهود، بازآفرینی در خیال و بازشناسی در مفهوم مطرح می‌شود...

یوئینگ در پیشگفتار خود از ضرورت پرداختن به شرحی برای نقد عقل محض متناسب با نیازهای دانشجویان مقطع لیسانس سخن می‌گوید و پس از آن مطالب کتاب یاد شده را در هفت فصل شرح می‌دهد. وی در فصل

اول پیرامون کانت و نقد عقل محض او سخن می‌گوید و در فصول بعدی موضوعاتی همچون حسیات استعلایی، استنتاج استعلایی مقولات، مقولات خاص و براهین آنها، نگرش کانت نسبت به ایده‌الیسم مادی - شیء فی نفسه، مغالطات و تعارضات و خدایشناسی و تصورات عقل را مورد بررسی و شرح قرار داده است. بخش پایانی این اثر را «نمایه» و «فهرست راهنمای شرح فقرات خاص» تشکیل می‌دهد.

شهود و قضایای تألیفی ما تقدم در فلسفه کانت، علی لاریجانی، تهران، هرمس، ۱۳۸۳، ۲۲۷ ص.

در تاریخ نقد و بررسی آراء کانت دو مقوله بیش از سایر موضوعات مطرح در فلسفه وی به چالش کشیده شده است. نخست: قضایای تألیفی ما تقدم به عنوان رکن اصلی و مبنای حرکت علوم دقیقه، و به تبع آن - چنانچه قرار باشد متافیزیکی بنا شود - متافیزیک. دوم: شهودی بودن قضایای علوم دقیقه، به ویژه گزاره‌های ریاضی. نویسندگان در این اثر کوشیده است نوع استدلالهای کانت را برای یافتن قضایای تألیفی ما تقدم به عنوان رکن توسعه علوم دقیقه و شهودی بودن آنها ریشه‌یابی کند و دیدگاه مهمترین مفسران آثار کانت را در این باره مورد بررسی قرار دهد.

وی آشنایی با ریاضیات جدید و مبنای آن را برای فهم موضوع مورد بحث ضروری می‌داند و معتقد است که بسیاری از سوء فهمها در این حوزه به بی‌اطلاعی از مبنای جدید ریاضیات بازمی‌گردد. این اثر در سه فصل فراهم آمده است. فصل اول درباره قضایای تألیفی و تحلیلی است و در آن نظر پارسونز در تألیفی بودن قضایای ریاضی، و نظر حکمای اسلامی در تقسیم قضایا، تألیفی بودن قضایای ریاضی و... مورد بررسی قرار گرفته است.

فصل دوم به ماتقدم بودن قضایای علوم دقیقه اختصاص دارد و در این فصل مطالبی چون: فرگه و قضایای تألیفی ماتقدم، نظر میل درباره قضایای ریاضی، نظر کریپکی درباره ضرورت قضایای ما تقدم، بحثی در تئوری صدق تارسکی، قضیه گودل - تارسکی و قضیه دوم گودل - تارسکی مطرح شده است. در فصل سوم شهودی بودن قضایای ریاضی مورد بررسی قرار گرفته است. تعریف شهود، شهود محض چیست؟، اجمال نظر کانت درباره ارتباط شهود و ریاضیات، مسئله اصلی شهود مکان در نزد کانت چیست؟، هندسه و شهود محض، تجربه‌گرایی در مبنای ریاضیات، نظریه جدید در باب اصول هندسه، رابطه کمیت و علم اعداد، و... از جمله مباحثی است که در این فصل به آنها پرداخته شده است.

علیت از نظر کانت، دکتر رضا بخشایش، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۷، ۷۴۰ ص.

علیت و تفسیرهای مختلفی که اندیشه‌وران و مکاتب فلسفی، علمی، کلامی و عرفانی از آن ارائه داده‌اند، همواره محل بحث و مناقشه بوده است و چنین به نظر می‌رسد که تشکیکات هیوم موجب شده است که توجه کانت به این مسئله جلب شود.

هدف نویسنده از نگارش این اثر آن است که اولاً تفسیر خاص کانت را از علیت دقیقاً آشکار سازد و معلوم کند که آیا وی توانسته است آن را اثبات کند و به اشکال‌های هیوم پاسخ دهد یا نه، و ثانیاً نقاط قوت و ضعف تفسیر کانت را بررسی نماید و درصدی برطرف ساختن نقاط ضعف آن برآید.

نویسنده مهم‌ترین و کلیدی‌ترین مفهوم را در سرتاسر کتاب نقد عقل محض مفهوم واژه «ابژه» و مشتقات آن می‌داند و بر همین اساس کوشیده میان دو اصطلاح «اعتبار عینی» و «واقعیت عینی» تفکیک و تمایز ایجاد کند. و از آنجا که علیت در فلسفه کانت با مقوله جوهر و مشارکت ارتباط بسیار نزدیک دارد و کانت این مقولات را در سراسر کتاب یاد شده مطرح کرده است، این اثر همچنین می‌تواند به عنوان شرحی بر فصول مختلف کتاب نقد عقل محض مورد مطالعه قرار گیرد.

این اثر در چهارده فصل فراهم آمده است و نویسنده در برخی موارد نظریه فیلسوفان اسلامی را که توانسته است مسئله را حل کند، مطرح نموده است.

وی در فصل اول مهمترین اصطلاحات و مفاهیم کلی فلسفه کانت را که در این تحقیق اهمیت داشته به اختصار توضیح داده است. این اصطلاحات عبارتند از: ابژه، علیت، خودیابی استعلایی، تمثیل، مقوله، حکم و استنتاج.

در فصل دوم دیدگاه پیشینیان کانت درباره علیت که عمدتاً با دو مکتب عقل‌گرایی و تجربه‌گرایی شناخته شده‌اند، گزارش شده است. فصل سوم نیز به سیر تحول فکری کانت تا قبل از مرحله نقادی با تأکید بر مفهوم

ایمانوئل کانت

علیت اختصاص دارد و در فصل چهارم از تقسیم‌بندی احکام و حسیات استعلایی (زمان) سخن به میان آمده و در فصل پنجم دیدگاه‌های کانت در تحلیل مفاهیم به ویژه خاستگاه مفهوم علیت مطرح شده است. در فصل ششم نیز استنتاج استعلایی کانت بر اساس ویراست اول و دوم ذکر گردیده و در فصل هفتم دیدگاه دو تن از شارحان کانت، یعنی یوئینگ و کمپ اسمیت بیان شده است.

در فصل هشتم مباحث شاکله‌سازی، همراه با توضیح و نقد و در فصل نهم مطالب کلی تحلیل اصول، تمثیل اول (جوهر) و تمثیل سوم (مشارکت) نقل و در صورت لزوم نقد شده است.

در فصل دهم همه مطالب و عین عبارتهای کانت در تمثیل دوم با دقت ترجمه، شرح و نقد شده است و فصل یازدهم نظر و دیدگاه هفت تن از شارحان کانت درباره تمثیل دوم نقل و نقد گردیده است.

در فصل دوازدهم از واقعیت عینی علیت و شناخت و مسئله رد ایده‌آلیسم سخن به میان آمده و در فصل سیزدهم جدل استعلایی تعارض سوم و چهارم که به علیت مربوط می‌شود، به بحث و نقادی گذاشته شده است.

در فصل پایانی نیز میان کانت و پیشینیان او که در فصل دوم از آنان یاد شده مقایسه‌ای صورت پذیرفته و در این میان بر پاسخ کانت به انتقادهای هیوم تأکید شده است.

فلسفه سیاسی کانت، اندیشه سیاسی در گستره فلسفه نظری و فلسفه اخلاق، سیدعلی محمودی، تهران، نگاه معاصر، چاپ دوم، ۱۳۸۶، ۵۵۸ ص.

فلسفه سیاسی کانت بر شالوده فلسفه نظری و فلسفه اخلاق استوار است و بخشی پرمایه، ارزشمند و جدایی‌ناپذیر از میراث فلسفی وی به شمار می‌آید. از دهه ۱۹۷۰ با ترجمه نوشته‌های سیاسی کانت به زبان انگلیسی، این فیلسوف اندک‌اندک در کشورهای انگلیسی زبان و به دنبال آن در سایر کشورهای جهان به عنوان یک اندیشه‌وری سیاسی مطرح شد و بدون تردید برگردان نوشته‌های کانت از زبان آلمانی به انگلیسی در باب فلسفه سیاسی، فلسفه تاریخ، فلسفه حقوق و انسان‌شناسی نقشی اساسی در شناساندن وی به عنوان یک فیلسوف برجسته سیاسی داشته است.

فلسفه سیاسی کانت در برگرفته معانی، اندیشه‌ها و آموزه‌های نو، عالمانه، خردمندانه و راهگشا در حوزه جامعه و سیاست است که البته راه بردن به آن، همانند فلسفه نظری و فلسفه اخلاق او، با پذیرش دشواری‌ها و تنگنمایی همراه است. ژرفای بسیاری از اندیشه‌های سیاسی کانت همراه با خودداری از کلیت و عینیت، نه تنها از نیمه دوم قرن بیستم به این سو با اقبال فیلسوفان و اندیشه‌وران و حتی شماری از دولتمردان معاصر روبرو گردیده، بلکه بن‌مایه‌ای نیرومند، غنی و الهام‌بخش برای فلسفه سیاسی معاصر فراهم آورده است.

موضوع اصلی این اثر، تبیین جایگاه اندیشه سیاسی کانت بر زمینه فلسفه نظری و فلسفه اخلاق وی و تعیین نسبت آن با «نظریه حکومت» است و نویسنده با بهره‌گیری از روش «فهم تفسیری»، «تحلیل مفهومی» و «ارزیابی انتقادی» به تبیین موضوع مورد بحث پرداخته است.

این اثر از سه بخش فراهم آمده است. بخش یکم با نام «زمینه‌ها» شامل دو زمینه است. زمینه نخست به فلسفه نظری و زمینه دوم با نام «فلسفه اخلاق» در برگرفته فلسفه عملی کانت است.

بخش دوم با نام «فلسفه سیاسی» طی دوازده فصل جنبه‌ها و زوایای گوناگون فلسفه سیاسی کانت را تشریح، تحلیل، تعلیل و ارزیابی می‌کند و در واقع کالبد اصلی این نوشتار است.

بخش سوم با نام «برآیند» شامل دو قسمت است. قسمت اول در برگرفته ساختار، جنبه‌های گوناگون و آموزه‌های فلسفه سیاسی کانت است. در این قسمت فشرده و جمع‌بندی اندیشه‌های سیاسی کانت ارائه شده است. قسمت دوم با عنوان «تنگناها و شایستگی‌های فلسفه سیاسی کانت» به طرح و اثبات فرضیه‌های چهارگانه این پژوهش بر پایه فلسفه نظری، فلسفه اخلاق و فلسفه سیاسی کانت و همچنین دگرگونی‌های اجتماعی و سیاسی اروپای قرن هجدهم به ویژه در سرزمین پروس می‌پردازد.

فلسفه کانت، اشتفان کورنر، ترجمه عزت‌الله فولادوند، تهران، خوارزمی، چاپ دوم، ۱۳۸۰، ۴۳۲ ص.

نویسنده در این اثر بیشتر کوشیده است به شرح و بیان فلسفه کانت بپردازد تا انتقاد و ارزیابی آن، و کامیابی او از این جهت بوده که توانسته است در شرحی مختصر، اندیشه کانت را از نظر گاهی جامع و عام بررسی کند و با پاره‌ای از مسائل فلسفه معاصر پیوند دهد.

ایمانوئل کانت ۳

ترجمه فارسی این اثر برای نخستین بار در سال ۱۳۶۷ منتشر شد و مترجم با نگارش مقدمه‌ای دراز دامن و سودمند از زمینه تاریخی و فرهنگی فلسفه کانت، زمینه فلسفی فلسفه کانت، انقلاب فلسفی کانت و میراث کانت سخن به میان آورده است.

فلسفه کانت پس از این مقدمه آغاز و در نه فصل سامان می‌یابد. نویسنده در فصل نخست از طرح فلسفه نقدی سخن می‌گوید. فصل دوم به مکان و زمان و ریاضیات اختصاص دارد و در فصل سوم از دستگاه مفاهیم پیشین و در فصل چهارم از دستگاه مبادی ترکیبی پیشین بحث شده است.

فصل پنجم پندارهای مابعدالطبیعه نام دارد و در فصل ششم با عنوان بیان کانت درباره اخلاق، به فلسفه اخلاق از دیدگاه کانت پرداخته شده است. در فصل هفتم نیز رابطه میان اخلاق و دین در فلسفه کانت بررسی شده است و در فصل هشتم نظریه کانت درباره ذوق زیباشناسی مورد بحث قرار گرفته است. فصل نهم و پایانی نیز تحلیل بر مبنای غایت‌شناسی نام دارد و در آن پیرامون موضوع نقد قوه حکم ناظر بر غایات، تصور غایت در طبیعت، ماشینوارگی و غایت‌شناسی و گمان و شناخت و ایمان بحث شده است.

این اثر با سه ضمیمه و دو واژه‌نامه و یک فهرست به پایان می‌رسد. «ضمیمه الف» نکاتی درباره زندگی و شخصیت کانت است. «ضمیمه ب» بعضی از چاپ‌ها و ترجمه‌های آثار کانت معرفی شده است، و «ضمیمه ج» درباره بعضی از تفسیرها به ویژه تفسیرهای آلمانی درباره فلسفه کانت است. دو واژه‌نامه یاد شده نیز - به اصطلاحات انگلیسی به فارسی و اصطلاحات فارسی به انگلیسی اختصاص دارد. در بخش فهرست نیز نام‌های کسان فهرست شده است.

فلسفه کانت، بیداری از خواب دگماتیسم بر زمینه سیر فلسفه دوران نو، دکتر میر عبدالحسین نقیب‌زاده، تهران، نشر آگه، چاپ چهارم، ۱۳۸۴، ۴۸۸ ص.

برای شناخت فلسفه کانت نخست باید با زمینه‌ای که برای فهمیدن این فلسفه لازم است، آشنا شد. بر همین اساس نویسنده یکی از سه بخش کتاب خود را با عنوان «زمینه کار کانت» به بررسی فلسفه نزدیک به زمان کانت - که آن را فلسفه جدید یا فلسفه دوران چهارم نام نهاده است - اختصاص داده و در آن از وضعیت آغازین این دوره و لزوم رنسانس فلسفی از زبان بیکن و دکارت سخن به میان آورده و آن گاه به گزارش کار این دو فیلسوف که سازندگان دوران نو هستند، پرداخته است و سپس اندیشه آنان را در کار فیلسوفانی چون اسپینوزا، لایب نیتس، جان لاک، برکلی و هیوم پی گرفته است و در ادامه جنبش روشنگری فرانسه را با نگاهی به ولتر و ژان ژاک روسو معرفی کرده است.

نویسنده در بخش دوم، پس از گزارشی از زندگانی و نوشته‌های کانت به بیان فلسفه او بر بنیاد گزارش چهار کتاب اصلی وی که در برگزیده فلسفه نقادی است، پرداخته است.

در بخش سوم نیز که خود دارای سه قسمت است پیدایش دگرباره دگماتیسم در سیستم‌های ایده‌آلیسم و ماتریالیسم، و چگونگی برپا شدن آنها بررسی شده است و پس از برشمردن ویژگی‌های دگماتیسم و فلسفه و نشان دادن ناسازگاری ذاتی آن دو، این پرسش به میان آمده است که راه یافتن دگماتیسم به فلسفه چگونه ممکن است.

در پایان کتاب، با بازنگری معنای فلسفه، به ویژه در پرتو روشنگری‌های کانت و فیلسوفانی مانند یاسپرس به روشن کردن این نکته پرداخته شده است که با آنکه سودای دست یافتن به شناسایی مطلق و حقیقت یقینی، سودایی است دست نیافتنی، اما همین شور شناسایی و رویارویی با مشکل‌های ناگشودنی فلسفی است که شگفتی هستی اصیل انسانی را در پی می‌آورد و با آنکه راهی که بدین سان پیموده می‌شود، به یقین مطلق نمی‌انجامد با این همه پیمودن چنین راهی است که از یکسو آدمی را به مقام دانستگی می‌رساند، و از سوی دیگر او را از حقیقت شمردن پندارهای خویش و در افتادن به دام‌های گوناگون باز می‌دارد.

فلسفه کانت، لئوراوچ، ترجمه عبدالعلی دست‌غیب، آبادان، نشر پرشس، ۱۳۸۶، ۲۲۴ ص.

لئوراوچ در این اثر کوشیده است فلسفه کانت را به طوری ساده کند تا کسانی هم که آگاهی فنی فلسفی زیادی ندارند آن را بفهمند. وی فلسفه کانت را در پنج فصل با عناوین ۱- پیشروان کانت، ۲- برنامه کانت (زندگی و آثارش)، ۳- نقد عقل محض، ۴- نظر کانت درباره اخلاق، دین و طبیعت، ۵- توضیح بیشتر (مشکل‌هایی که پیشینیان کانت برای او فراهم کردند) معرفی کرده، و در عین حال برخی از مسائل فلسفی کانت را به اجمال برگزار نموده و یا به آنها نپرداخته است. در کتاب او بحثی درباره نقد قوه حکم و فلسفه هنر کانت به دست داده نشده

ایمانوئل کانت

است. از این رو مترجم فصلی با عنوان نقد قوه حکم به این اثر افزوده تا خوانندگان از این بخش از فلسفه کانت نیز بهره گیرند.

افزون بر این، با این توجه به اینکه مسئله دوبین انگاری = ثنویت نیز یکی دیگر از مسائل مهم فلسفه کانت است، مقاله‌ای از دانیل و. اسمیت با عنوان «غلبه بر ثنویت کانتی» درباره نظریه احساس نزد ژیل دلوز به قلم مترجم به فارسی ترجمه شده و در پایان کتاب آمده است. این مقاله در بردارنده نظریه جدیدی درباره نظریه استحسان کانت است و خوانندگان با مطالعه آن از تحولی که نظریه زیبایی و هنر از کانت به بعد یافته است، آشنا می‌شوند. نویسنده این مقاله برخی از آثار دلوز همچون منطق معنا و چند مقاله انتقادی و... را به زبان انگلیسی ترجمه کرده است.

در پایان این اثر نمایه‌ای از نام کسان و کتاب‌ها و نیز کتابنامه‌ای شامل آثار کانت و آثاری درباره کانت به زبان انگلیسی و فارسی آمده است.

فلسفه نقادی کانت، دکتر کریم مجتهدی، تهران، نشر هما، ۱۳۶۳، ۱۳۴ ص.

فلسفه نقادی کانت آیین تمام‌نمایی از اندیشه‌های ژرف و متعالی این فیلسوف نامدار آلمانی است و نویسنده در این اثر کتاب نقد عقل محض کانت را به اختصار مورد تحلیل و بررسی قرار داده است. نویسنده ابتدا به گوشه‌هایی از زندگی کانت و اراده تزلزل‌ناپذیر او برای آگاهی و شناخت اشاره می‌کند و سپس با طرح مباحثی چون «حس و فاهمه»، «حس استعلایی»، «مکان و زمان»، «تحلیل استعلایی»، «مقولات دوازده گانه کانت»، «مسئله عینیت»، «پدیدار و ذات ناشناختی»، «مقولات فاهمه و اصول علم»، «دیالکتیک استعلایی»، «مسئله نفس»، «تعارضات عقل محض نظری درباره جهان»، «وجود خداوند» و... به تبیین و توضیح نقد عقل محض کانت پرداخته است.

وی در این اثر همچنین فلسفه اخلاق از دیدگاه کانت را مورد بررسی قرار داده است و بر این باور است که فلسفه اخلاقی کانت را نه می‌توان از مجموع جهان‌بینی و نظام فکری او مجزا دانست و نه می‌توان از جریانات فرهنگی‌ای که در طی سال‌های متمادی در نیمه دوم سده هجدهم میلادی منجر به تدوین فلسفه اخلاق او شده است، بر کنار انگاشت.

کانت در دو کتاب معروف فلسفه اخلاق خود را بیان داشته است. این دو کتاب عبارتند از: اساس مابعدالطبیعه اخلاق (۱۷۸۵) و نقد عقل عملی (۱۷۸۸). نویسنده در این اثر با اشاره به تفاوت عقل نظری و عقل عملی بیان می‌کند که نظام فلسفه اخلاق کانت را باید در دو قسمت مورد مطالعه قرار داد: قسمت اول شامل مسائل مربوط به اساس و امکان عقلانی اخلاق است، و قسمت دوم شامل مسائلی که درباره امکان تحقق آن و اصول موضوعه آن طرح می‌شود.

این اثر با فهرست اعلام و فهرست اصطلاحات به پایان می‌رسد.

فلسفه نقادی کانت، رابطه قوا، ژیل دلوز، ترجمه اصغر واعظی، تهران، نشر نی، ۱۳۸۶،

۱۲۶ ص.

این اثر سومین کتاب ژیل دلوز است که نخستین بار در سال ۱۹۶۳ در چارچوب بخشی از سلسله پیش‌درآمدهایی که نشر دانشگاهی فرانسه درباره فلاسفه منتشر کرد به چاپ رسید. آنچه این اثر را از دیگر آثار مشابه متمایز کرد آن بود که تا پیش از این اثر، پیش‌درآمدها و تفاسیر متعارف بر فلسفه کانت معمولاً تنها بر نقد عقل محض تکیه می‌کرد، حال آنکه دلوز همه فلسفه نقادی را فقط در اندکی بیش از یکصد صفحه بررسی نمود.

دلوز در این کتاب وجه غالب همت خود را به تبیین تفکر کانت معطوف می‌دارد. او مجموع نظام فلسفی کانت را در سه نقد از منظر رابطه قوا بررسی می‌کند. هدف اصلی دلوز آن است که نشان دهد چگونه همکاری و مشارکت قوای آدمی - یعنی حساسیت، تخیل، فاهمه و عقل - در هر سه نقد، حس مشترک ویژه آن نقد را پدید می‌آورد.

او توضیح می‌دهد که بر طبق نظر کانت، نفس دارای سه قوه است که عبارت‌اند از: قوه شناخت، قوه میل و قوه احساس لذت و الم. کانت در هر سه قوه در پی یافتن پاسخ این سؤال است که آیا هر یک از این سه قوه دارای صورتی برتر است؟ صورت برتر یک قوه هنگامی پدید می‌آید که یک قوه قانون عملکرد خود را در خود بیاید، نه از بیرون خود. پس می‌توان گفت قوه در صورت برترش خود آیین یا اتونوم است.

دلوز در این کتاب از یک سو دستمایه اصلی هر سه نقد را خلاصه کرده و از سوی دیگر روایتی روشن و

ایمانوئل کانت
۳

اصیل از رابطه آنها با یکدیگر ارائه می‌کند. این کتاب بی تردید به دلیل خصوصیات که به برخی از آنها اشاره شد و نیز برخوردار از مقدمه‌ای تحسین برانگیز که کل فلسفه کانت را در چهار قاعده شاعرانه خلاصه می‌کند، اثری جذاب و در نوع خود کم نظیر است، اما آنچه جذابیت این اثر موجز ولی پرمایه را به مراتب افزون می‌کند، آن است که چنین اثری توسط ژیل دلوز نوشته شده است. شاید به سختی بتوان دو فیلسوف دیگر را تصور کرد که تضاد فکری‌شان به اندازه ایمانوئل کانت و ژیل دلوز باشد، معالوصف برای دلوز دقیقاً همین تضاد جذابیت داشت...

این اثر در یک مقدمه، سه فصل و یک نتیجه فراهم آمده است و در فصول سه‌گانه به ترتیب از رابطه قوا در نقد عقل محض، رابطه قوا در نقد عقل عملی، و رابطه قوا در نقد قوه حکم سخن گفته شده است. در بخش نتیجه نیز با عنوان «غایات عقل» مباحثی چون نظریه قوا، نظریه غایات، تاریخ یا تحقق مطرح گردیده است و پس از آن یادداشتهای مربوط به بخش‌های یاد شده قرار گرفته است.

گفتنی است از فلسفه نقادی کانت ترجمه دیگری به قلم مهدی پارسا از سوی انتشارات گام نو (تهران، ۱۳۸۶، ۱۱۰ ص) منتشر شده است.

کانت، فردریک کاپلستون، ترجمه منوچهر بزرگمهر، تهران، مؤسسه انتشارات علمی دانشگاه صنعتی شریف و مرکز نشر دانشگاهی ستاد انقلاب فرهنگی، بی تا، ۳۵۶ ص.

این اثر ترجمه بخشی از جلد ششم تاریخ فلسفه غرب تألیف فردریک کاپلستون است که به بیان فلسفه کانت اختصاص دارد. کاپلستون دانش آموخته دانشگاه آکسفورد و گریگوری رم است و آثاری همچون فردریک نیچه، فیلسوف فرهنگ (۱۹۷۲)؛ سنت توماس و نیچه (۱۹۴۴)؛ آر تور شوپنهاور، فیلسوف بدبینی (۱۹۴۶)؛ فلسفه قرون وسطی (۱۹۵۲)؛ فلسفه اصالت وجود و انسان جدید (۱۹۴۸)؛ آکویناس (۱۹۵۵)؛ فلسفه معاصر (۱۹۶۶) را در کارنامه خود دارد و مهمترین اثر او تاریخ فلسفه غرب است که آن را بین سالهای ۱۹۴۶ تا ۱۹۶۶ در هشت جلد منتشر کرده است.

این اثر شامل هفت فصل و یک خاتمه است. فصل نخست به شرح زندگی و تألیفات کانت اختصاص دارد. فصل دوم با عنوان مسائل کتاب نقد اول به مباحثی چون مسئله عمومی مابعدالطبیعه؛ مسئله علم پیشینی با انقلاب کپرنیکی کانت؛ احساس فاهمه، عقل و بنیان نقد اول؛ و اهمیت نقد اول در متن مسئله عمومی فلسفه کانت پرداخته است. در فصل سوم با عنوان معلومات علمی از زمان و مکان، ریاضیات، مفاهیم یا مقولات محض فاهمه، توجیه اطلاق مقولات، طرح و شاکله مقولات، اصول پیشینی ترکیبی، پدیدار و نفس الامر، و رد اصالت معنی سخن به میان آمده است.

«انتقاد از مابعدالطبیعه» عنوان فصل چهارم کتاب کانت است و در آن پیرامون مفاهیم استعلایی عقل محض، مغالطات روانشناسی عقلی، امتناع اثبات وجود خدا، مابعدالطبیعه و معنی و... بحث شده است. فصل پنجم درباره اخلاق و دین در فلسفه کانت است و اراده نیک، تکلیف و تمایل، قانون، امر مطلق، خودمختاری اراده و نظر کانت درباره دین از جمله مباحث مطرح شده در این فصل است. فصل ششم با «عنوان ذوق و معرفه الغایه» درباره نقد قوه حکم است و مطالبی همچون عمل وساطت قوه حاکمه، تحلیل زیبایی، تحلیل امر عالی، صنایع ظریفه و نبوغ، جدل حکم اخلاقی، زیبایی به عنوان علامت خیر اخلاقی، حکم معرفه الغایت و مکانیزم و علم کلام فیزیکی و علم کلام اخلاقی در آن مورد بررسی قرار گرفته است.

«آثار منتشره پس از مرگ» عنوان فصل پایانی این اثر است و در آن از نقل و تحویل از مابعدالطبیعه به فیزیک، فلسفه استعلایی و ساختمان تجربه، عینی بودن مفهوم خدا، و انسان به عنوان شخص و به عنوان عالم صغیر سخن گفته شده است.

در بخش خاتمه نیز ملاحظات کلی درباره فلسفه کانت و تحولات بعدی آن موضوع سخن است و پس از خاتمه دو واژه‌نامه فارسی به انگلیسی و انگلیسی به فارسی و نیز کتابنامه قرار دارد.

کانت و مابعدالطبیعه، دکتر موسی اکرمی، تهران، گام نو، ۱۳۸۴، ۴۹۷ ص.

کانت به عنوان برجسته‌ترین اسوه روشنگری اروپایی، مابعدالطبیعه را دشوارترین و گریز ناپذیرترین همه پژوهشهای آدمی می‌داند. او تمامی مراحل عمر فلسفه‌ورزی خود را صرف تشخیص توانایی‌های شناختی انسان و جلوگیری از گزاره‌گویی درباره سه موضوع نفس، جهان و خدا نمود. کانت با ارزیابی دقیق سه قوه حس، فهم و

ایمانوئل کانت

عقل، و جایگاه هر یک از آنها تمامی مابعدالطبیعه سنتی و جزمی را به چالش کشید. البته این نقد به معنای نفی مابعدالطبیعه نیست و برای کانت سنجش عقل نظری و نشان دادن مابعدالطبیعه ممکن و مابعدالطبیعه ناممکن مقدمه‌ای است تا ثابت کند که حوزه عقل عملی یگانه مرجع و محل تأسیس آن چیزی است که مابعدالطبیعه سنتی و جزمی قادر به اثبات آن نیست؛ یعنی مابعدالطبیعه مابعدالطبیعه.

این عملی اجتناب‌ناپذیر است که باید با طرحی بدیع ساخته شود، هر چند که ممکن است کسانی برای مدتی در برابر آن مقاومت نمایند.

این اثر می‌کوشد تلاش مزبور را به صورتی منجسم شرح دهد و در برخی از موارد با ارجاع به نظرات اندیشه‌مندان چون شوپنهاور، هایدگر و... آن را نقد کند. کانت و مابعدالطبیعه در دوازده بخش فراهم آمده است و نویسنده در این بخشها مطالبی را با عنوان از مابعدالطبیعه تا کانت، پیشینه بحث درباره مابعدالطبیعه‌شناسی کانت، کانت و اسلاف فکری او، سیر مابعدالطبیعه‌شناسی در آثار کانت، نگاهی به ساختار و محتوای سنجش خرد ناب، مابعدالطبیعه جزمی - فرازنده (متعالی) سنتی، گریز ناپذیری مابعدالطبیعه، امکان‌پذیری مابعدالطبیعه به مثابه به یک علم، مابعدالطبیعه ممکن و مابعدالطبیعه ناممکن، مابعدالطبیعه کانت، از کانت تا مابعدالطبیعه مطرح کرده است.

بخش پایانی این اثر نیز به پیوستها اختصاص دارد که قسمت نخست آن درباره اصطلاحات درونمان، فرازنده (متعالی) و فرازین (استعلایی) از نظر کانت است و پس از آن آثار کانت به زبان اصلی (آلمانی) و ترجمه‌های انگلیسی و فارسی آن آمده است. این فهرست آثار، برای کسانی که درباره کانت و آثار او آگاهی‌های نیاز داشته باشند بسیار سودمند است. واژه‌نامه فارسی به لاتین به فارسی، و انگلیسی به آلمانی، و همچنین کتاب‌شناسی فارسی و انگلیسی از دیگر مطالبی است که در این بخش قرار گرفته است.

مقایسه معرفت‌شناسی مطهری و کانت، مسعود امید، تهران، نشر علم، ۱۳۸۸، ۵۰۰ ص.

در این اثر معرفت‌شناسی استاد مطهری و ایمانوئل کانت مورد مقایسه قرار گرفته است. این مقایسه بر محور نظریه فطرت کانت و چالش مرحوم مطهری با این نظریه صورت گرفته است.

درباره اهمیت چنین موضوعی باید گفت: یکی از مسائل فلسفی که در سایه آشنایی با اندیشه‌های فیلسوفان سده هفدهم و هجدهم در ذهن فلسفی اندیشان ایرانی مطرح شد پرسش از چیستی و لوازم نظریه فطرت ادراکی در تفکر این فیلسوفان بود. تأکید بر این نظریه و توجه به لوازم معرفت‌شناختی آن در تفکر فلسفی معاصر به طور عمده خود را در کتاب اصول فلسفه و روش رئالیسم نشان داد. این اثر فلسفی به عنوان یکی از نخستین جریان‌ها در مواجهه و گفتگوی جدی تفکر فلسفی ایران معاصر با اندیشه‌های فلسفی مغرب زمین به شمار می‌رود. در این اثر یکی از مواضع، اصول موضوعه و روزه‌های کلیدی فهم و تفسیر و نقد تفکر فلسفی غرب، باور به نظریه فطرت دستگاه ادراکی دانسته شده است، از این رو نویسنده به بررسی این مسئله در حوزه‌ای مشخص، یعنی در فلسفه کانت به روایت مطهری پرداخته و کوشیده است از طریق بازخوانی آرا و نظریات این دو متفکر به مقایسه دیدگاه آنها بپردازد.

نویسنده در این اثر بر آن است تا به دو پرسش زیر پاسخ گوید:

- ۱- با توجه به روایت مطهری از نظریه فطرت دستگاه ادراک کانت و مقایسه آن با مواضع آشکار خود کانت در آثارش، محل نزاع دو متفکر در این مورد واحد است یا نه؟
- ۲- امکان نوعی همگرایی اساسی در حوزه معرفت‌شناسی، براساس نظریات مشترک این دو تفکر در روان‌شناسی ادراک وجود دارد یا نه؟

وی پاسخ‌گویی به این دو پرسش را به منظور تلاش برای کاهش یا حل مسائل و تعارضها و چالشهای کلی و جزئی میان فلسفه کانت و فلسفه اسلامی و نیز به منظور برقراری گفتگویی جدی و آن گاه جستجو برای ایجاد نوعی همگرایی میان این دو دیدگاه عهده‌دار شده است، و افزون بر این کوشیده است مجالی برای طرح نکته‌ها و پرسشهای نو و به ویژه زمینه‌سازی برای طرح پرسش از امکان گذر به دیدگاههای جامعتر و جدیدتر در حوزه معرفت‌شناسی فراهم آورد.

این اثر در سه بخش فراهم آمده است. بخش نخست به مباحث تحلیلی، تفسیری و کلی درباره نظریه فطرت و آرا و گزارشهای دیدگاههای مربوط به فیلسوفان و متفکران است. این بخش اساساً در صدد تحلیل و تفسیر مواضع و دیدگاهها و نشان دادن دامنه و عمق مباحث و همچنین پاسخ به پرسشهای بنیادین و تعیین اصول موضوعه و

ایمانوئل کانت

مفروضات اساسی تحقیق است که در بخشهای دوم و سوم کاربرد پیدا می‌کند. بخش دوم این اثر عهده‌دار پاسخ به نخستین پرسش یاد شده است و بر این اساس در فصل نخست این بخش ابتدا روایت مطهری از نظریه فطرت ادراکی کانت بیان شده و در ادامه، لوازم منفی فلسفی چنین نظریه‌ای از دیدگاه این متفکر مطرح گردیده است. در این بخش مباحث و مسائل دیگری همچون نظر استاد شهید مطهری درباره سوژکتیویسم و ایده‌الیسم جدید و تفاوت رابطه آنها با ایده‌الیسم کلاسیک و سوفیستی و... مطرح شده است و مجموعه این مباحث، زمینه مناسبی را برای گفتگوی بنیادین و جدی با فلسفه کانت فراهم می‌آورد.

در بخش سوم نیز نویسنده کوشیده است برای دومین پرسش یاد شده پاسخی تحلیلی و تفسیری ارائه کند. در این بخش به وحدت دیدگاه معرفت‌شناختی این دو متفکر که همانا زمینه‌گرایی، آن هم از جهت خاص است، اذعان می‌شود. به بیانی دیگر این نتیجه حاصل می‌شود که اولاً معرفت‌شناسی این دو متفکر به سوی معرفت‌شناسی زمینه‌گرا ره می‌پوید و ثانیاً در ذیل قسمتی معرفت‌شناسی زمینه‌گرایی مشابه یا واحد قرار می‌گیرد.

نظریه اخلاقی کانت، بروس اونی، ترجمه علیرضا آل بویه، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۱، ۳۱۱ ص.

امروزه چهار مشرب عمده بر کل گستره فلسفه اخلاق سایه افکن شده‌اند: نتیجه‌گرایی، وظیفه‌گرایی، اخلاق فضیلت بنیاد، و اخلاق حق بنیاد. در این میان، بزرگترین نماینده و سخنگوی مشرب وظیفه‌گرایی بدون شک کانت است. اگرچه هیچ یک از سه مشرب دیگر نیز از تأثیر آرا و نظرات کانت بر کنار نمانده‌اند. از این رو، آشنایی عمیق با افکار فلسفی کانت در زمینه اخلاق برای همه کسانی که در هر یک از شاخه‌ها و مباحث فلسفه اخلاق مطالعه و تحقیق می‌کنند، امری گریز ناپذیر است.

این اثر ترجمه یکی از دقیق‌ترین و عمیق‌ترین نوشته‌هایی است که در شرح و تفسیر فلسفه اخلاق کانت به زبان انگلیسی نوشته شده است. نویسنده، بروس اونی، دارای درجه دکتری فلسفه از دانشگاه مینه‌سوتا است و در دانشگاه‌هایی همچون دانشگاه پیتزبورگ، ماساچوست، کالج اسمیت، آموست و مونت هولیوک و دانشگاه کالیفرنیا تدریس کرده و آثاری مانند معرفت، ذهن و طبیعت (۱۹۶۷)، عقل و عمل (۱۹۷۸) عقل‌گروی، تجربه‌گروی و عمل‌گروی (۱۹۷۰) و مابعدالطبیعه (۱۹۸۵) را در کارنامه خود دارد.

نظریه اخلاقی کانت که در سال ۱۹۸۰ از سوی نویسنده منتشر شده است، عمدتاً بر دو اثر از آثار اخلاقی کانت یعنی بنیاد مابعدالطبیعه اخلاق و فلسفه اخلاق متمرکز است، گرچه از دیگر آثار کانت نیز مطالبی نقل شده است. نویسنده در مقدمه خود می‌نویسد: گرچه امیدوارم کتابم برای متخصصان فلسفه کانت جالب باشد، اما اصولاً آن را برای آن دسته از دانشجویان و استادان فلسفه اخلاق نوشته‌ام که می‌خواهند سهم کانت را نسبت به موضوع خودشان فهمیده و ارزیابی کنند.

نظریه اخلاقی کانت در شش فصل فراهم آمده است. در فصل اول، نخستین فصل بنیاد مابعدالطبیعه اخلاق مورد بررسی قرار گرفته است و فصل دوم به دو صورت از قانون اخلاقی C₁ و C₂ اختصاص یافته است. در فصل سوم غایات عقلانی و استقلال اخلاقی و در فصل چهارم ملاحظات نهایی درباره بنیاد مابعدالطبیعه اخلاق موضوع سخن است. فصل پنجم از اصول بنیادی عدالت و فصل ششم از اصول اساسی اخلاق سخن گفته شده است. این اثر با یادداشت‌ها، کتابشناسی گزیده، واژه‌نامه و نمایه اصطلاحات به پایان می‌رسد و ناگفته نماند که ترجمه فارسی این اثر از ویرایش استاد مصطفی ملکیان نیز بهره برده است.

نظریه اخلاقی کانت، شرحی بر تأسیس مابعدالطبیعه اخلاق کانت، سردلیو دیوید راس،

ترجمه محمدحسین کمالی‌نژاد، تهران، انتشارات حکمت، ۱۳۸۶، ۱۴۴ ص.

نظریه اخلاقی کانت شرحی است بر تأسیس (بنیاد) مابعدالطبیعه اخلاق کانت که به قلم ویلیام دیوید راس، فیلسوف اخلاق اسکاتلندی (۱۸۷۷ - ۱۹۷۱) نگاشته شده است. راس این شرح را مطابق سه بخش اصلی اثر کانت در سه بخش تنظیم کرده و به تحلیل و نقد سه گذر اساسی او پرداخته است، «گذر از معرفت عقلانی عمومی اخلاق به معرفت فلسفی آن» با توجه به «ارادة نیک» به عنوان یگانه خیر مطلق؛ «گذر از فلسفه توده پسند اخلاق به مابعدالطبیعه اخلاق» با توجه به «امر مطلق» در برابر «امر شرطی» و سه ضابطه امر مطلق، یعنی قانون کلی،

انسانیت به عنوان غایت بالذات و اراده واضح قانون عام؛ و «گذر از مابعدالطبیعه اخلاق به نقد عقل عملی محض» با توجه به «اختیار» به عنوان پیش فرض تکلیف و اساس هر عمل اخلاقی. راس در این اثر با توجه به دیگر آثار کانت و تفاسیر شارحان دیگر می‌کوشد ارزیابی دقیقی از تلاش کانت برای ارائه یک «نظریه اخلاقی» به دست دهد. این اثر فاقد مقدمه مترجم و نمایه است و در پایان، نویسنده خلاصه‌ای از مطالب کتاب را آورده است.

نظریه شناخت کانت، یوستوس هارتناک، ترجمه علی حقی، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ دوم، ۱۳۸۱، ۲۸۳ ص.

چاپ نخست این اثر در سال ۱۳۷۶ صورت پذیرفته است و مترجم افزون بر ترجمه نظریه شناخت و معرفت هارتناک، مقاله بلندی را با عنوان «فلسفه کانت» از کتاب تاریخ انتقادی فلسفه غرب، ویراسته جی. دی. اکونر برگزیده و ترجمه فارسی آن را در این اثر آورده است. «فلسفه کانت» در کتاب یاد شده به قلم وارناک، کانت‌شناس برجسته و صاحب نظر انگلیسی نوشته شده که به گونه‌ای توصیفی و انتقادی تمامی جوانب فلسفه کانت را دربرمی‌گیرد. وارناک در این مقاله علاوه بر آنکه در فصل‌های یکم تا چهارم از نقد عقل محض، حسیات استعلایی، تحلیل استعلایی و جدل استعلایی سخن می‌گوید، درباره فلسفه اخلاق کانت و نقد قوه حکم نیز در فصل‌های پنجم و ششم مطالبی را ارائه می‌کند. این اثر فاقد نمایه و واژگان اصطلاحی است و تنها به ذکر مأخذ مورد استفاده نویسنده بسنده شده است.

نظریه معرفت در فلسفه کانت، یوستوس هارتناک، ترجمه غلامعلی حداد عادل، تهران، هرمس، ۱۳۸۷، ۱۷۸ ص.

یوستوس هارتناک استاد فلسفه در دانشگاه آرهوس دانمارک است و در آمریکا نیز در دانشگاه کلگیست و کالج واسار و دانشگاه نیویورک تدریس کرده است. او در زمینه فلسفه کتابهای دیگری نیز تألیف کرده که کتاب ویتگنشتاین از آن جمله است که سال‌ها پیش به قلم استاد فقید مرحوم منوچهر بزرگمهر به فارسی ترجمه شده است. نظریه معرفت در فلسفه کانت از جمله آثاری است که در زمینه آشنایی با فلسفه نظری کانت بسیار سودمند و برای تدریس در رشته فلسفه مناسب است. این ویژگی اولاً به دلیل حجم و اندازه این کتاب است که می‌توان آن را در یک نیمسال تحصیلی تدریس کرد و ثانیاً به دلیل بیان ساده و روشن مؤلف است که در این کتاب آگاهانه خود را از تعقیدات و دشواری‌هایی که فلسفه کانت و کتاب‌های او آکنده از آنهاست، دور نگاه داشته و با ذکر مثال‌هایی مناسب به خواننده در فهم مقصود کمک کرده است. سبک نگارش وی ساده و آسان و شیواست و این سادگی به دقت مفاهیم و صحت مطالب فلسفی خدشه‌ای وارد نساخته است. نویسنده در مقدمه خود اهمیت فلسفه کانت را در درجه اول به سبب نظریه معرفت می‌داند و می‌گوید: کانت در نقد عقل محض سعی کرده است تا هم معتبر بودن معرفت و شناخت را اثبات کند و هم ناممکن بودن مابعدالطبیعه را. او در اثبات معتبر بودن معرفت، از آغاز، به دیوید هیوم نظر دارد که مذهب اصالت تجربه او بنا به ضرورت منطقی به شکاکیت منجر شده بود. نظریه معرفت کانت کوششی است برای غلبه بر شکاکیت هیوم. در عین حال از موضعی که کانت اتخاذ می‌کند این نتیجه لازم می‌آید که هر مابعدالطبیعه‌ای بی‌اعتبار است؛ چرا که وی هرگونه معرفتی را که با تجربه حسی قرین نباشد منتفی می‌داند.

نویسنده در ادامه از حسیات استعلایی، تحلیل استعلایی و جدل استعلایی سخن گفته و مطالب خود را در فصلی با عنوان خاتمه و نتیجه به پایان برده است.

این اثر با دو واژه‌نامه فارسی - انگلیسی و انگلیسی - فارسی به پایان می‌رسد. گفتنی است از این اثر ترجمه دیگری با نام نظریه شناخت کانت به قلم علی حقی از سوی شرکت انتشارات علمی و فرهنگی منتشر شده است که پیش از این به معرفی آن پرداختیم. دکتر غلامعلی حداد عادل در مقدمه خود بر نظریه معرفت در فلسفه کانت این چنین از این ترجمه یاد می‌کند: «گفتنی است که این کتاب در سال ۱۳۶۸ به توصیه مترجم و زیر نظر او در دوره کارشناسی ارشد رشته فلسفه دانشکده ادبیات دانشگاه تهران به قلم آقای سیدعلی حقی - که سعی‌شان مشکور باد - به عنوان پایان‌نامه کارشناسی ارشد، ترجمه شده و تحت عنوان نظریه شناخت کانت از سوی انتشارات علمی و فرهنگی در سال ۱۳۷۶ انتشار یافته است.»